

RAPORTI I PARË I MONITORIMIT

KOSOVA NË PROCESIN E BERLINIT:

Deri në çfarë mase janë përmbushur angazhimet për Tregun e Përbashkët Rajonal dhe Agjendën e Gjelbër?

Dhjetor 2023

supported by:

CRTA:

institut
alternativa

E drejta e autorit © 2023. Instituti Demokratik i Kosovës (IDK).

Instituti Demokratik i Kosovës rezervon të gjitha të drejtat dhe asnjë pjesë e këtij botimi nuk mund të riprodhohet ose transmetohet në asnjë formë, mekanike ose elektronike, përfshirë fotokopjimin ose ndonjë material tjetër të sistemit të ruajtjes dhe rikthimit, pa lejen me shkrim të botuesit. Publikimi mund të riprodhohet ose transmetohet vetëm nëse përdoret për qëllime jo-komerciale. Kurdo dhe kushdo që përdor citate ose materiale të ndryshme të këtij botimi është i detyruar të sqarojë burimin nga i cili ka marrë ato citime ose materiale të përdorura.

Për çdo vlerësim, vërejtje, kritikë ose sugjerim, ju lutemi na kontaktoni përmes opsioneve të dhëna më poshtë:

Adresa: Rr. Bajram Kelmendi, Nr 239

10,000, Prishtinë, Kosovë.

Tel: +383 (0) 38 248 038

E-mail: info@kdi-kosova.org

Ueb: www.kdi-kosova.org

Autorë: Violeta Haxholli dhe Tringa Dreshaj

Ky raport u realizua në kuadër të projektit “*Diplomacia parlamentare: Bashkëpunimi rajonal përmes dialogut të zgjeruar parlamentar*”, i zbatuar me organizatat partnere nga rajoni me mbështetjen e Ministrisë Federale Gjermane të Punëve të Jashtme.

Përmbajtja e këtij raporti është përgjegjësi vetëm e Institutit Demokratik të Kosovës (IDK) dhe në asnjë rrethanë nuk do të konsiderohet se pasqyron pikëpamjet e Ministrisë Federale Gjermane të Punëve të Jashtme.

PËRMBAJTJE

HYRJE	4
METODOLOGJIA	5
1. RËNDËSIA E ROLIT TË KUVENDIT TË KOSOVËS NË MBIKËQYRJEN E PËRMBUSHJES SË ANGAZHIMEVE NGA QEVERTIA NË PROCESIN E BERLINIT	6
2. DERI NË ÇFARË MASE I KA ZBATUAR KOSOVA ANGAZHIMET NGA PROCESI I BERLINIT?	7
2.1 Një pasqyrë e përgjithshme e nivelit të zbatimit të Planit të Veprimit për Tregun e Përbashkët Rajonal: Digjitalizimi	8
Rekomandime	9
2.2 Një pasqyrë e përgjithshme e nivelit të zbatimit të Planit të Veprimit për Agjendën e Gjelbër: Dekarbonizimi	11
Rekomandime	12
SHTOJCA	14
1. Të dhëna të detajuara për zbatimin e Planit të Përbashkët të Veprimit të Tregut Rajonal: Digjitalizimi	14
2. Të dhëna të detajuara për zbatimin e Planit të Veprimit të Agjendës së Gjelbër: Dekarbonizimi	40

HYRJE

Procesi i Berlinit është një nismë diplomatike që synon nxitjen e bashkëpunimit rajonal dhe adresimin e sfidave kryesore në Ballkanin Perëndimor. Ajo u lansua në vitin 2014 nga kancelarja gjermane Angela Merkel si përgjigje ndaj sfidave të vazhdueshme në rajon, duke përfshirë paqëndrueshmërinë politike, moszhvillimin ekonomik dhe statusin e pazgjidhur të territoreve të caktuara.

Procesi i Berlinit përbëhet nga samitet vjetore, duke mbledhur udhëheqës nga Ballkani Perëndimor, shtetet anëtare të BE-së dhe palët përkatëse të interesit për të planifikuar dhe sinkronizuar veprimet. Këto tubime përqendrohen në tema të ndryshme si ekonomia, infrastruktura, sundimi i ligjit, siguria dhe nxitja e bashkëpunimit mes të rinjve.¹

Objektivi i Procesit të Berlinit është të rrisë bashkëpunimin rajonal midis kombeve në Ballkanin Perëndimor, duke u përqendruar veçanërisht në infrastrukturë, zhvillim ekonomik dhe ringjalljen e marrëdhënieve shumëpalëshe midis vendeve kandidatë të BE-së dhe kandidatëve të mundshëm nga rajoni.²

Kosova është një nga vendet që janë pjesë e këtij procesi, por çfarë do të thotë procesi i Berlinit për Kosovën?

Procesi i Berlinit paraqet një shans të vlefshëm për Kosovën që të ketë përfaqësim të barabartë në samite, projekte dhe diskutime. Ai fuqizon Kosovën të bashkëpunojë me shtetet rajonale në sektorë të ndryshëm, duke synuar avancimin ekonomik, rritjen e lëvizshmërisë dhe promovimin e marrëdhënieve pozitive fqinjësore dhe bashkëpunimit rajonal.³

Në shkurt të vitit 2023, Kuvendi i Kosovës ratifikoi tri marrëveshje të nënshkruara në kuadër të Procesit të Berlinit me 2/3 e votave.⁴ Si rezultat, ajo u bë vendi inauguruar në Ballkanin Perëndimor që ratifikoi këto marrëveshje në Kuvend, duke shënuar vendin e dytë në rajon që ratifikoi me shpejtësi të tre marrëveshjet. Marrëveshjet e ratifikuara përfshijnë Marrëveshjen për lëvizjen e lirë me karta identiteti në Ballkanin Perëndimor, Marrëveshjen për njohjen e kualifikimeve të arsimit të lartë brenda rajonit dhe njohjen e

kualifikimeve profesionale posaçërisht për mjekët, stomatologët dhe arkitektët sipas kornizës së Marrëveshjes së Tregtisë së Lirë të Evropës Qendrore.⁵

Përveç marrëveshjeve kryesore, Kosova është angazhuar për ekzekutimin e planeve

¹ Stiftung Wissenschaft und Politik, Procesi i Berlinit në Ballkanin Perëndimor: Ide të mëdha, zbatim i vështirë në, <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2022C70/>

² BPRG, Procesi i Berlinit për Ballkanin Perëndimor: Përfitimet dhe sfidat për Kosovën, janar 2018, fq.1 në, https://balkansgroup.org/wp-content/uploads/2018/01/THE-BERLIN-PROCESS-FOR-THE-WESTERN-BALKANS_GAINS-AND-CHALLENGES-FOR-KOSOVO_WEB_FINAL-1.pdf

³ Ibid, faqe 21.

⁴ Portali Ekonomia Online, Shkurt, 2023 në, <https://ekonomiaonline.com/ratifikohen-tri-marreveshje-te-procesit-te-berlinit/>

⁵ Telegrafi, Shkurt, 2023. <https://telegrafi.com/tri-marreveshjet-e-procesit-te-berlinit-kosova-nder-vendet-e-para-qe-ratifikoi-edhe-marreveshjen-per-levizje-leternjofitime-bosnje-dhe-hercegovinen/> [Marrë më 18 korrik 2023]

KOSOVA NË PROCESIN E BERLINIT: Deri në çfarë mase janë përmbushur angazhimet për Tregun e Përbashkët Rajonal dhe Agjendën e Gjelbër?

të veprimit në fusha të ndryshme të tjera, duke u mbështetur në deklaratat e liderëve dhe zotimet e tyre të bëra gjatë samiteve që datojnë nga viti 2014. Këto deklarata kanë nxitur nisma për tema si Tregu i Përbashkët Rajonal dhe Agjenda e Gjelbër. Kosova qëndron si nënshkruese e “Deklaratës së Sofjes” që përshkruan Agjendën e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor dhe Deklaratën për Zhvillimin e Tregut të Përbashkët Rajonal në vitin 2020.

Më poshtë është raporti i parë i monitorimit për përfundimin e aktiviteteve që rrjedhin nga përgjegjësitë e përshkruara në Planet e Veprimit të lidhura me Tregun e Përbashkët Rajonal, duke theksuar në mënyrë specifike Digjitalizimin dhe Agjendën e Gjelbër, veçanërisht të përqendruar në Dekarbonizimin.

METODOLOGJIA

Raporti i parë i monitorimit do të përqendrohet në vlerësimin e nivelit aktual të respektimit të angazhimeve të marra nga Qeveria e Kosovës brenda kornizës së Procesit të Berlinit, duke theksuar veçanërisht Tregun e Përbashkët Rajonal dhe Agjendën e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor. Raporti mbulon zhvillimet që kanë ndodhur gjatë periudhës maj – nëntor 2023. Audiencia e saj kryesore do të përfshijë deputetët e Kuvendit të Kosovës dhe stafin parlamentar, veçanërisht ata të angazhuar në komisionet parlamentare që mbikëqyrin veprimet e specifikuar brenda Procesit të Berlinit. Në mënyrë të veçantë, ai do të gërmojë në progresin e Tregut të Përbashkët Rajonal, duke u përqendruar në Digjitalizimin dhe Agjendën e Gjelbër, duke adresuar në mënyrë specifike përpjekjet e dekarbonizimit. Ky raport synon të ofrojë njohuri gjithëpërfshirëse mbi statusin e angazhimeve të Procesit të Berlinit, duke ofruar të dhëna dhe informacione

thelbësore për trupat parlamentare për të shqyrtuar veprimet qeveritare në këto fusha.

Kjo fazë kërkimore do të përqendrohet në piketat dhe aktivitetet kryesore të përshkruara në Planet e Veprimit për Tregun e Përbashkët Rajonal (TPR) dhe Agjendën e Gjelbër. Duke i shfrytëzuar këto aktivitete si një bazë, hulumtimi do të analizojë gjerësisht Kosovën, duke vlerësuar shkallën e zbatimit në një spektër që varion nga Asnjë në të Vogël, të Moderuar dhe Transformuese. Ai synon të përcaktojë institucionin(et) përgjegjës për këto iniciativa dhe të përcaktojë hapat vijues të kërkuara për zbatim efektiv. Për më tepër, hulumtimi përpiqet të identifikojë dhe adresojë pengesat institucionale që mund të pengojnë progresin, duke nxitur një ndjenjë urgjence për zbatim midis deputetëve.

Hulumtimi do të mbështetet në metoda

të fuqishme të mbledhjes së të dhënave, duke përfshirë hulumtimin në tavolinë për të hyrë në të dhënat ekzistuese dhe kryerjen e intervistave me institucionet, agjencitë dhe përfaqësuesit e biznesit për të mbledhur perspektiva të ndryshme. Do të përdoren një larmi burimesh të dhënash, të tilla si dokumente zyrtare, raporte nga Institucionet e Ballkanit Perëndimor dhe Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal, deklarata nga liderшипet rajonale, raporte të medias dhe transkripte intervistash. Për analizën e të dhënave, do të përdoret analiza tematike e të dhënave parësore, përmbajtja dhe analiza diskursive e intervistave dhe metodat themelore statistikore përshkruese si frekuencat dhe tabelat e kryqëzuara për të nxjerrë njohuri gjithëpërfshirëse.

1. RËNDËSIA E ROLIT TË KUVENDIT TË KOSOVËS NË MBIKËQYRJEN E PËRMBUSHJES SË ANGAZHIMEVE NGA QEVERIA NË PROCESIN E BERLINIT

Në përgjithësi, në vendet e Ballkanit Perëndimor, pavarësisht se parlamentet njihen zyrtarisht si institucionet më të larta në sistemet politike, ato shpesh veprojnë me autoritet të kufizuar. Shpesh, vendimet dhe iniciativat legjislative të formuluar brenda dhomave qeveritare nuk kanë mbikëqyrje adekuate brenda sferës parlamentare, duke anuar sistemin e kontrolleve dhe balancave në favor të degës ekzekutive. Kjo prirje përforcon perceptimin e parlamenteve të dobëta, duke rritur shqetësimet për rënien e demokracisë në rajon. Për më tepër, parlamentet janë lënë mënjanë në iniciativa si Procesi i Berlinit (PB), të cilat kanë forcuar

bashkëpunimin rajonal, por pa përfshirje thelbësore të organeve legjislative.

Pranimi i vlerës së përfshirjes së parlamenteve në PB ndodhi vetëm në Samitin e Poznańit në vitin 2019, pavarësisht kërkesave të mëparshme nga platformat rajonale të bashkëpunimit parlamentar si COSAP. Në përgjithësi, ndërsa parlamentarët njohin rolin kryesor të bashkëpunimit ndërparlamentar, përpjekje të tilla kanë qenë kryesisht joaktive në Ballkanin Perëndimor. Forcimi i aftësive institucionale të deputetëve të Ballkanit Perëndimor në lidhje me nismat rajonale si Tregu i Përbashkët Rajonal (TPR) dhe Agjenda e Gjelbër do të rriste rolin e tyre brenda kontrolleve dhe ekuilibrave të brendshëm dhe do të ngrinte diplomacinë parlamentare në nivel rajonal.⁶ Për më tepër, përforcimi i kapaciteteve të deputetëve dhe stafit parlamentar të përfshirë në komitetet dhe departamentet përkatëse do të nxiste qëndrueshmërinë dhe një qasje më gjithëpërfshirëse për forcimin e diplomacisë parlamentare në rajon, duke siguruar pronësinë lokale të proceseve të rëndësishme rajonale.

Në kontekstin e Kosovës, raporti i monitorimit do ta çojë më tej këtë proces duke ofruar informacione dhe të dhëna jetike për deputetët e Kuvendit të Kosovës dhe publikun mbi historikun e zbatimit, duke shërbyer si një mjet llogaridhënës për të inkurajuar respektimin e shtuar të angazhimeve të marra nga Qeveria e Kosovës gjatë Samiteve të Procesit të Berlinit. Sigurimi i përfshirjes së Kuvendit të Kosovës në monitorimin e respektimit nga Qeveria e Kosovës të angazhimeve

⁶ Konferenca mbi Rolin e Parlamenteve në Procesin e Berlinit u zhvillua më 13 tetor në, <https://www.berlinprocess.de/en/conference-on-the-role-of-the-parliaments-in-the-berlin-process-took-place-october-13>

KOSOVA NË PROCESIN E BERLINIT: Deri në çfarë mase janë përmbushur angazhimet për Tregun e Përbashkët Rajonal dhe Agjendën e Gjelbër?

të Procesit të Berlinit ka rëndësi të konsiderueshme. Duke angazhuar në mënyrë aktive Kuvendin e Kosovës në mbikëqyrje dhe monitorim, ekziston mundësia për të përforcuar llogaridhënien brenda kornizës së brendshme. Kjo përfshirje jo vetëm që forcon kontrollet dhe balancat demokratike brenda Kosovës, por gjithashtu amplifikon angazhimin kolektiv të rajonit ndaj objektivave të Procesit të Berlinit. Fuqizimi i Kuvendit të Kosovës për të shqyrtuar dhe mbajtur qeverinë përgjegjëse për angazhimet e saj në Procesin e Berlinit jo vetëm që forcon qeverisjen e brendshme, por gjithashtu nënvizon angazhimin e Kosovës ndaj iniciativave rajonale, duke kontribuar në stabilitetin dhe përparimin më të gjerë brenda Ballkanit Perëndimor.

2. DERI NË ÇFARË MASE I KA ZBATUAR KOSOVA ANGAZHIMET NGA PROCESI I BERLINIT?

Veçanërisht, Qeveria e Kosovës mbështeti angazhimet që rrjedhin nga procesi i Berlinit dhe Kuvendi i Kosovës demonstroi angazhim të rëndësishëm duke ratifikuar

tre marrëveshje kryesore me një shumicë dërrmuese prej 2/3 të votave. Ky veprim historik e pozicionoi Kosovën si vendin inaugurues të Ballkanit Perëndimor që ratifikoi këto marrëveshje brenda Kuvendit, duke shënuar vendin e dytë në rajon që miratoi menjëherë të tre marrëveshjet. Këto marrëveshje të ratifikuara përfshijnë aspekte të ndryshme kritike, duke përfshirë Lëvizjen e Lirë me karta identiteti në Ballkanin Perëndimor, Marrëveshjen për njohjen e kualifikimeve të arsimit të lartë brenda rajonit dhe njohjen e kredencialeve profesionale të mjekëve, dentistëve dhe arkitektëve sipas kornizës së Marrëveshjes së Tregtisë së Lirë të Evropës Qendrore. Këto marrëveshje janë pjesë e Tregut të Përbashkët Rajonal në kuadër të procesit të Berlinit. Krahas kësaj, dy pika të tjera fokale të këtij hulumtimi kanë rëndësi të konsiderueshme brenda TPR. Në kapitujt e ardhshëm, fokusi do të sillet rreth vlerësimit të përparimeve brenda Tregut të Përbashkët Rajonal, duke theksuar veçanërisht digjitalizimin dhe shtyllën tjetër të Procesit të Berlinit, Agjendën e Gjelbër, me fokus specifik në përpjekjet e dekarbonizimit brenda Kosovës.

2.1 Një pasqyrë e përgjithshme e nivelit të zbatimit të Planit të Veprimit për Tregun e Përbashkët Rajonal: Digjitalizimi

Plani i veprimit	Niveli i zbatimit			
	Asnjë	E vogël	Mesatare	Transformuese
Tregu i përbashkët rajonal: Digjitalizimi			✓	

Kosova ka bërë përparim të moderuar në zbatimin e Planit të Veprimit për Tregun e Përbashkët Rajonal, konkretisht digjitalizimin, të përshkruar në kuadër të Procesit të Berlinit. Veçanërisht, Kosova ka arritur përparim të jashtëzakonshëm në rritjen e infrastrukturës dhe lidhjes së saj digjitale. Duke lidhur fshatin e fundit jo të lidhur me internetin me shpejtësi të lartë, Kosova është shfaqur si një lider në depërtimin e internetit në Evropë. Përmes iniciativave si Projekti i Ekonomisë Digjitale të Kosovës (kode), i zbatuar nga Ministria e Ekonomisë, mbi 200 fshatra dhe institucione të shumta janë lidhur me internet me shpejtësi të lartë, duke lehtësuar qasjen në arsim dhe kujdes shëndetësor.

Përveç kësaj, Kosova ka ndërmarrë hapa substancialë drejt arritjes së ndërlidhshmërisë në rrjetet akademike dhe kërkimore, të ilustruar me themelimin e Rrjetit Kosovar për Hulumtim dhe Arsim (RKHA). Megjithatë, mbeten pengesa, të tilla si mosmiratimi i Ligjit të ri të Arsimit të Lartë, duke vonuar rritjen e bashkëpunimit midis institucioneve akademike.

Përparimet drejt zbatimit të teknologjisë 5G janë duke u zhvilluar, të dukshme përmes paraqitjes së strategjisë së Agjendës Digjitale dhe fillimit të përgatitjeve për lirim të spektrit. Për më tepër, Kosova mori

pjesë në mënyrë aktive në dialogje dhe marrëveshje rajonale siç është Marrëveshja Rajonale e Roaming (ra), e cila uli ndjeshëm kostot e roamingut dhe prezantoi regjimin Roam Like at Home në Ballkanin Perëndimor.

Përparimet për të rritur aftësitë digjitale dhe arsimin janë të dukshme, megjithëse sfidat vazhdojnë në sigurimin e burimeve adekuate dhe përfundimin e ristrukturimit të nevojshëm brenda Ministrisë së Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. Pavarësisht nga këto sfida, kanë filluar iniciativat që synojnë trajnimin e aftësive digjitale, nga të cilat përfitojnë mijëra individë, veçanërisht të rinjtë.

Kosova ka përafruar strategji dhe agjenda të ndryshme me standardet dhe kornizat e BE-së, duke treguar përkushtimin ndaj bashkëpunimit rajonal dhe ndërkombëtar. Megjithatë, ka përparime të vazhdueshme të nevojshme për të adresuar sfidat në shkëmbimin e të dhënave, sigurinë kibernetike dhe krijimin e strategjive gjithëpërfshirëse të qeverisjes elektronike për të forcuar më tej transformimin digjital të vendit. Për më tepër, nxitja e bashkëpunimit midis palëve të interesuara rajonale dhe avancimi i rezistencës kibernetike mbeten vendimtare për përparimin kolektiv në fushën e

KOSOVA NË PROCESIN E BERLINIT: Deri në çfarë mase janë përmbushur angazhimet për Tregun e Përbashkët Rajonal dhe Agjendën e Gjelbër?

sigurisë kibernetike. Në dritën e sfidave të pazgjidhura, IDK paraqet rekomandimet e mëposhtme të drejtuara kryesisht në Kuvendin e Kosovës, duke synuar të rrisë kapacitetin e saj mbikëqyrës në monitorimin e zbatimit të këtyre angazhimeve nga Qeveria:

REKOMANDIME

Kuvendi i Kosovës duhet të përqendrojë përpjekjet e tij mbikëqyrëse në disa fusha kyçe që pasqyrojnë hapat e vendit brenda angazhimeve të Procesit të Berlinit. Monitorimi i zbatimit efektiv të projekteve të infrastrukturës digjitale, veçanërisht Projekti i Ekonomisë Digjitale të Kosovës, dhe sigurimi i shpërndarjes së tyre të barabartë nëpër rajone duhet të jetë prioritet. Me fokus në progresin e ngecur për shkak të vonesave legjislative si mosmiratimi i Ligjit të ri të Arsimit të Lartë, deputetët duhet të punojnë drejt nxitjes së bashkëpunimit akademik dhe tejkalimit të ngecjeve burokratike në sektorin e arsimit. Mbikëqyrja duhet të theksojë gjithashtu trajektoren e vendit në zbatimin e 5G, duke siguruar ekzekutimin gjithëpërfshirës të strategjisë së Agjendës Digjitale dhe përgatitjet për lëshimin e spektrit.

Për më tepër, deputetët duhet të monitorojnë nga afër nismat që adresojnë aftësitë digjitale dhe arsimin, duke theksuar shpërndarjen e burimeve dhe ristrukturimin brenda Ministrisë së Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. Përafrimi i strategjive të Kosovës me standardet e BE-së kërkon vëmendje, veçanërisht në trajtimin e sfidave që lidhen me shkëmbimin e të dhënave, sigurinë kibernetike dhe strategjitë e qeverisjes elektronike. Lehtësimi i bashkëpunimit midis aktorëve rajonalë dhe forcimi i rezistencës

së sigurisë kibernetike duhet të jetë një pikë qendrore, duke promovuar avancimin kolektiv në këto fusha kritike.

Kuvendi i Kosovës duhet të përqendrohet në monitorimin e disa fushave kritike për të siguruar që përparimi i qeverisë të përputhet me qëllimet e transformimit digjital dhe lidhjes së vendit:

Lidhshmëria dhe infrastruktura:

- Monitoroni përpjekjet e qeverisë për të përmirësuar lidhjet ekzistuese në 1Gbps, veçanërisht në zonat rurale.
- Mbikëqyrja e forcimit të partneriteteve me subjekte si GEANT dhe Zyrën e Kompetencës për Broadband të Bashkimit Evropian për lidhje të pandërprerë.

Përafrimi legjislativ dhe zbatimi i politikave:

- Monitoroni progresin në përafrimin e legjislacionit të Kosovës me direktivat e BE-së, veçanërisht në lidhje me sigurinë kibernetike 5G, Aktet e Shërbimeve Digjitale dhe Aktin e Tregjeve Digjitale.
- Përcjellja e ekzekutimit të marrëveshjeve rajonale siç është Marrëveshja Roaming, duke siguruar tarifa të reduktuara dhe lidhje të përmirësuar.

Shkathtësitë digjitale dhe edukimi:

- Monitorimi i ekzekutimit të strategjive të aftësive digjitale të përshkruara në Strategjinë e Arsimit 2022-2026, duke përfshirë alokimin e burimeve dhe efektivitetin e programit brenda MASHTI-t.
- Rishikimi i nismave që sigurojnë qasje të barabartë në arsimin

digjital, veçanërisht për grupet e marginalizuara si komuniteti rom.

Të dhënat e hapura, qytetet inteligjente dhe transformimi digjital:

- Mbikëqyrja e përafrimit e Kosovës me standardet e BE-së për të dhënat e hapura dhe ndërveprimin rajonal.
- Monitorimi i zhvillimit dhe ekzekutimit të vizionit kombëtar të qyteteve inteligjent, duke siguruar shërbime publike të arritshme dhe të përgjegjshme.
- Monitorimi i përfshirjes dhe angazhimit të palëve të interesuara për përdorimin e të dhënave të hapura dhe iniciativat e qyteteve inteligjente.

Siguria kibernetike dhe mbrojtja e të dhënave:

- Mbikëqyrja e zbatimit të ligjeve dhe strategjive të sigurisë kibernetike, duke siguruar pajtueshmërinë me standardet evropiane.
- Ndjekja e angazhimit me bizneset dhe palët e interesuara për raportimin e incidenteve kibernetike dhe pjesëmarrjen në forumet globale të sigurisë kibernetike.

Progresi Statistikor dhe e-Qeverisja:

- Monitorimi i përgatitjeve për regjistrimin e popullsisë dhe

banesave dhe kapacitetet e Agjencisë së Statistikave të Kosovës.

- Rishikimi i progresit në finalizimin dhe miratimin e Strategjisë së e-Qeverisjes, duke theksuar qëndrueshmërinë dhe pavarësinë në zgjidhjet digjitale.

Bashkëpunimi rajonal dhe shkëmbimi i të dhënave:

- Mbikëqyrja e iniciativave për zgjerimin e shkëmbimit të të dhënave brenda Ballkanit Perëndimor, duke synuar modernizimin teknologjik dhe sigurinë në sistemet e të dhënave.

Mbikëqyrja dhe bashkëpunimi:

- Monitorimi i forcimit të kapaciteteve të Agjencisë së Informacionit dhe Privatësisë për mbikëqyrjen e ligjeve për mbrojtjen e të dhënave.
- Rishikimi i përpjekjeve të bashkëpunimit me organizata si SIGMA/OECD, RCC, ReSPA dhe GIZ për uniformitetin e mbrojtjes së të dhënave dhe bashkëpunimin rajonal.

Duke u fokusuar në këto fusha, Kuvendi i Kosovës mund të sigurojë që qeveria të qëndrojë në rrugën e duhur drejt arritjes së synimeve të saj digjitale dhe të konektivitetit, duke nxitur bashkëpunimin dhe përfshirjen në sektorë dhe komunitete të ndryshme brenda Kosovës dhe rajonit më të gjerë.

2.2 Një pasqyrë e përgjithshme e nivelit të zbatimit të Planit të Veprimit për Agjendën e Gjelbër: Dekarbonizimi

Plani i veprimit	Niveli i zbatimit			
	Asnjë	E vogël	Mesatare	Transformuese
Agjenda e Gjelbër: Dekarbonizimi			√	

Në përputhje me qëllimin e BE-së për të arritur neutralitetin e klimës deri në vitin 2050, rajoni është zotuar të arrijë neutralitetin e karbonit deri në të njëjtin vit. Ky angazhim përfshin miratimin e Agjendës së Gjelbër për Ballkanin Perëndimor (AGjBP) gjatë Samitit të Sofjes në vitin 2020 dhe më pas miratimin e Planit të Veprimit të AGjBP në Samitin e Bërdos në tetor 2021.⁷

Plani i Veprimit i AGjBP-së përshkruan 58 veprime specifike dhe 7 plane zbatimi që synojnë: politikat klimatike, praktikat e qëndrueshme të energjisë, sistemet efikase të transportit, nismat e ekonomisë qarkulluese, strategjitë e zvogëlimit të ndotjes, bujqësinë e qëndrueshme dhe burimet ushqimore, si dhe ruajtjen e natyrës dhe biodiversitetit. Veçanërisht, plani përfshin përfshirjen e objektivave të Politikës së Energjisë dhe Klimës 2030 që përfshijnë çmimin e karbonit, heqjen graduale të qymyrit, menaxhimin e ndotjes, ruajtjen e biodiversitetit, bashkëpunimin rajonal dhe një afat kohor paraprak për sinkronizimin me Sistemin e Tregtimit të Emetimeve të BE-së duke filluar nga viti 2024.⁸ Ky kapitull fokusohet në nivelin e zbatimit nga institucionet e Kosovës të 28 veprimeve që kanë të bëjnë me aspekte që synojnë reduktimin e karbonizimit. Kjo përfshin burimet e ripërtëritshme të energjisë,

strehimin miqësor ndaj mjedisit, transportin dhe çështje të tjera të ngjashme.

Duke miratuar Deklaratën e Sofjes për Agjendën e Gjelbër, Kosova ndërmori hapat e saj fillestare drejt një transformimi më të qëndrueshëm. Krahas vendeve të tjera të Ballkanit Perëndimor, Kosova u angazhua të punojë drejt qëllimit të vitit 2050 për një kontinent neutral ndaj karbonit, duke u përafuar me politikat e rrepta klimatike të BE-së dhe duke reformuar sektorët e energjisë dhe transportit. Pavarësisht miratimit të ligjeve për krijimin e strukturave ligjore dhe rregullatore për çështjet e energjisë dhe klimës, legjislati i Kosovës ende nuk ka efektivitet në adresimin e sfidave mjedisore dhe dekarbonizimit.

Duke qenë se sektori i energjisë kontribuon në 86% të emetimeve të gazrave serrë në Kosovë, fillimi i procesit të dekarbonizimit është thelbësor. Veçanërisht, miratimi i Strategjisë së Energjisë 2022 - 2031 dallohet si një arritje e rëndësishme, së bashku me shpalljen novatore të ankandit të parkut të energjisë diellore, duke shënuar një pikë kthese në zhvillimin e energjisë së rinovueshme të Kosovës. Ndërsa po i afrohem objektivit të vitit 2020 për konsumin e energjisë së rinovueshme, iniciativa të tilla si Strategjia e Përshtatjes

⁷ Faqja zyrtare e Këshillit të Bashkëpunimit Rajonal (KBR) në: https://www.rcc.int/priority_areas/61/green-agenda-for-the-western-balkans

⁸ Ibid.

së Ndryshimeve Klimatike, Strategjia e Dekarbonizimit dhe Ligji për Ndryshimet Klimatike janë aktualisht në pritje. Përpjekjet për të luftuar varfërinë energjetike dhe për të përmirësuar infrastrukturën e transportit tregojnë premtime, me nisma që synojnë të rrisin sigurinë rrugore, të zgjerojnë opsionet e transportit elektrik dhe të zhvillojnë strategji për transportin multimodal (shumë llojshëm).

Në një shkallë më të gjerë, Kosova përballlet me disa mangësi, veçanërisht në burimet njerëzore dhe financiare. Sfidë paraqet mungesa e profesionistëve në dekarbonizim dhe fusha të ngjashme, si dhe stafi i pamjaftueshëm për zbatimin e planeve të veprimit të Agjendës së Gjelbër. Çështjet me sigurinë e fondeve dhe fillimin dhe zbatimin e projekteve të lidhura me politikën e integritetit në BE i komplikojnë më tej çështjet.

Bashkëpunimi me vendet e rajonit, veçanërisht në zbatimin e planeve të qëndrueshmërisë klimatike për transportin dhe Lehtësimin e Transportit Rajonal, mbetet i mangët. Progresi me Plan Veprimin Rajonal për Reformat Hekurudhore ka qenë i kufizuar për shkak të marrëveshjeve në pritje, të ndikuara nga situatat politike.

Ndërsa Kosova ka ndërmarrë hapa si miratimi i “Strategjisë së Transportit Multimodal” për të udhëhequr transportin e qëndrueshëm, zbatimin praktik mbetet i pasigurt. Legjislacioni për automjetet elektrike dhe infrastrukturën për stacionet e furnizimit janë në pritje. Bashkëpunimi rajonal në lëndët djegëse alternative nuk ka parë përparime të rëndësishme.

Projektet e përqendruara në efikasitetin e energjisë janë iniciuar në një nivel të

dukshëm, duke përfituar drejtpërdrejt qytetarët. Në përgjithësi, Kosova ka bërë përparim të moderuar në rregullimin legjislativ, por më pak në zbatimin praktik. Sigurimi i ekzekutimit të duhur të iniciativave të vazhdueshme dhe të ardhshme është vendimtar për përmbushjen e objektivave brenda afatit kohor të specifikuar. Bazuar në këtë, IDK ofron rekomandimet e mëposhtme kryesisht për Kuvendin e Kosovës, që përqendrohen në aspektet thelbësore ku Kuvendi duhet të monitorojë nga afër veprimet e Qeverisë dhe progresin në arritjen e qëllimeve të klimës, energjisë dhe transportit.

REKOMANDIME

- **Miratimi i Ligjit për Ndryshimet Klimatike:** Monitorimi dhe sigurimi i miratimit në kohë të Ligjit për ndryshimet klimatike për të shmangur ndërprerjet në përmbushjen e angazhimeve të Agjendës së Gjelbër.
- **Synimet dhe Planet Klimatike të Qeverisë: Mbikëqyrja e** veprimeve të Qeverisë së Kosovës drejt përmbushjes së qëllimeve të reduktimit të emetimeve dhe energjisë së rinovueshme deri në vitin 2030, veçanërisht miratimi në kohë i Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës (PKEK) në përputhje me synimet e Komunitetit të Energjisë.
- **Strategjia e Energjisë & Masat e Dekarbonizimit:** Monitorimi i zbatimit

KOSOVA NË PROCESIN E BERLINIT: Deri në çfarë mase janë përmbushur angazhimet për Tregun e Përbashkët Rajonal dhe Agjendën e Gjelbër?

të Strategjisë së Energjisë 2022-2031 dhe hartimi i Strategjisë së Dekarbonizimit. Mbikëqyrni hapat e ndërmarra për të vlerësuar dhe zbutur ndikimet socio-ekonomike të dekarbonizimit.

- **Efikasiteti i energjisë dhe ligjet e ripërtëritshme:** Ndjekja dhe sigurimi i miratimit të ligjeve për efikasitetin e energjisë, performancën e ndërtesave dhe burimet e ripërtëritshme të energjisë, në pritje të miratimit nga Kuvendi i Kosovës.
- **Ulja e qymyrit dhe varfëria energjetike:** Monitorimi i rënies graduale të subvencioneve të qymyrit, zbatimin e rreptë të ndalimeve të ngrohjes me qymyr dhe zhvillimin e programeve për të adresuar varfërinë energjetike dhe për të mbështetur rinovimin e shtëpive.
- **Strategjitë e Transportit dhe Lëvizshmërisë:** Mbikëqyja e përafrimit e Strategjive të Transportit me qasje miqësore me mjedisin. Monitoroni zhvillimin e infrastrukturës inteligjente të transportit, ndryshimet e legjislacionit hekurudhor dhe iniciativat që rrisin sigurinë dhe lidhjen në rrugë.
- **Lëvizshmëria e qëndrueshme dhe karburantet alternative:** Monitorimi i progresit në promovimin e zgjidhjeve të qëndrueshme të lëvizshmërisë dhe krijimin e rregulloreve për stacionet e karikimit të automjeteve elektrike. Fokusimi në rritjen e bashkëpunimit rajonal në zhvillimin e infrastrukturës së karburanteve alternative.
- **Strategjia e Përshtatjes ndaj Klimës:** NNdjekja e hartimit dhe zbatimit të Strategjisë Kombëtare për Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimatike, duke siguruar ekzekutimin e shpejtë.

SHTOJCA

1. Të dhëna të detajuara për zbatimin e Planit të Përbashkët të Veprimit të Tregut Rajonal: Digjitalizimi

Tregu i Përbashkët Rajonal – Zona Digjitale Rajonale –				
Aktiviteti	Afati i dorëzimit	Institucionet përgjegjëse	Ecuria (politikat, aktivitetet)	Hapat vijues
7.1. Infrastruktura digjitale dhe lidhja	2024	Ministria e Ekonomisë	<p>Qasje fikse në internet me broadband për të paktën 75% të familjeve me shpejtësi prej të paktën 100Mbps të azhurnueshme në 1Gbps në secilën ekonomi të ofruar.</p> <p>Në mars të vitit 2023, Banka Botërore raportoi se Kosova e lidhi fshatin e saj të fundit të mbetur pa lidhje interneti me shpejtësi të lartë, duke arritur një nga depërtimet më të larta të internetit në Evropë. Ky moment historik, i arritur me mbështetjen e Bankës Botërore, shënon një moment të rëndësishëm për përparimin teknologjik të vendit dhe popullsinë e tij prej rreth 1.8 milion banorësh.⁹ 201 fshatra, me 60,000 njerëz u lidhën me infrastrukturën broadband me shpejtësi të lartë, si pjesë e <u>Projektit të Ekonomisë Digjitale të Kosovës (PEDK)</u> të financuar nga Banka Botërore, të zbatuar nga Ministria e Ekonomisë së Kosovës. Përveç pothuajse 5,000 familjeve, 107 shkolla dhe 43 institucione shëndetësore në vende të largëta janë gjithashtu të lidhura me internet me shpejtësi të lartë deri në 100 Mbps.</p> <p>Raporti i KE-së për Kosovën 2023 gjithashtu raportoi se 100% e familjeve në mbarë vendin tani kanë qasje në infrastrukturën fikse të komunikimeve elektronike me broadband. Depërtimi i internetit me qasje fikse vlerësohet të jetë 125% e familjeve, krahasuar me 89% në BE, dhe depërtimi i telefonisë celulare është rreth 95% e popullsisë.¹⁰</p> <p>Informacioni i mësipërm u konfirmua edhe nga zyrtarët në Ministrinë e Ekonomisë.¹¹</p>	Për të përmbushur objektivat e vitit 2024, Qeveria e Kosovës, duhet t'i japë përparësi përmirësimit të lidhjeve ekzistuese në 1Gbps. Për më tepër, promovimi i programeve të edukimit digjital për komunitetet, nxitja e bashkëpunimeve midis institucioneve, veçanërisht në zonat rurale, dhe vlerësimi dhe investimi i vazhdueshëm në Teknologjitë e gatshme për të ardhmen.
2. Krijimi i Zyrave të Kompetencës së Broadband (ZKB) në BP (ku ato nuk ekzistojnë) dhe forcimi i kapaciteteve të tyre për të mbështetur vendosjen e broadband	2021	Ministria e Ekonomisë	<p>Plani i Veprimit parashikon forcimin e kapaciteteve të kësaj Zyre duke përfshirë krijimin e bashkëpunimit një-për-një me ZKB të Bashkimit Evropian, bashkëpunimin e tyre të ndërsjellë dhe integrimin më të madh në rrjetin e BCO të BE-së.</p> <p>Zyrat e Kompetencës broadband (ZKB) janë themeluar në Kosovë, në kuadër të Ministrisë së Ekonomisë.¹²</p> <p>Sipas përfaqësuesve të Ministrisë së Ekonomisë së Kosovës, ZKB këtu është e pajisur dhe funksionale. Për më tepër, Zyra vepron në bazë të projektit dhe jo si një njësi e përhershme, pasi qëndrueshmëria e saj u vlerësua e panevojshme.¹³</p>	Qeveria e Kosovës duhet të rrisë më tej aftësitë e Zyrës së Kompetencës për Broadband (ZKB). Kjo duhet të përfshijë vendosjen e bashkëpunimit të ngushtë me ZKB të Bashkimit Evropian për shkëmbimin e njohurive dhe integrimin brenda rrjetit të ZKB të BE-së.

9 Shih Raportin e Bankës Botërore, <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/03/21/-every-village-in-kosovo-now-connected-to-high-speed-broadband-internet-with-world-bank-support>

10 Komisioni Evropian, Raporti i vendit për Kosovën 2023, fq.69 në, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_692%20Kosovo%20report_0.pdf

11 Intervistë e IDK-së me përfaqësues të Ministrisë së Ekonomisë, 27 nëntor 2023, në Prishtinë.

12 Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal, Raporti i Tregut të Përbashkët Rajonal për Zbatimin për vitin 2022, fq. 27 në, <https://www.rcc.int/pubs/157/common-regional-market-report-on-implementation-for-2022>

13 Intervistë e IDK-së me përfaqësues të Ministrisë së Ekonomisë, 27 nëntor 2023, në Prishtinë.

<p>3. Ndërlidhja e rrjeteve akademike dhe kërkimore në BP6, me mbështetjen dhe bashkëpunimin e GEANT</p>	<p>2022</p>	<p>Ministria e Ekonomisë</p>	<p>Qëllimi i Planit të Veprimit është që deri në vitin 2024 të arrihet ndërlidhshmëria e rrjeteve akademike dhe kërkimore në BP6 dhe të inkurajohet bashkëpunimi rajonal dhe inovacionet;</p> <p>Projekti i financuar nga Banka Botërore, <u>Projekti i Ekonomisë Digjitale të Kosovës (PEDK)</u>, i zbatuar nga Ministria e Ekonomisë mbështeti gjithashtu krijimin e Rrjetit të Kosovës për Hulumtim dhe Arsim (RKHA) në Kosovë që vepron në kuadër të Ministrisë së Ekonomisë dhe ndodhet në qytetin e Prizrenit.</p> <p>RKHA lidh institucionet akademike të Kosovës me njëra tjetrën, por edhe me rrjetin pan-evropian të universiteteve (GEANT), dhe ofron mundësi për komunitetin akademik dhe bizneset në lidhje me qasjen në njohuritë dhe rrjetet kërkimore në Evropë dhe më gjerë. Përveç kësaj, është krijuar një qendër e të dhënave në përputhje me nevojat e komunitetit akademik, si dhe një lidhje e dedikuar me RKHA për të gjitha institucionet e arsimit të lartë. Zgjerimi i portofolit drejt bërjes së lidhjes së shkollave fillore dhe të mesme është planifikuar si parakusht për digjitalizimin e arsimit.¹⁴</p> <p>RKHA përbëhet nga një ekip prej gjashtë nëpunësve. Tani për tani, STATUSI i RKHA-së mbetet i papërcaktuar nëse do të funksionojë si agjenci apo si OIQ. Funksionimi i saj aktual bazohet në projekte, mbështetur nga Ministria e Ekonomisë.¹⁵</p> <p>Vonesat në nxitjen e rritjes së bashkëpunimit midis institucioneve akademike brenda vendit qëndrojnë në mosmiratimin e ligjit të ri të arsimit të lartë, i cili përmban dispozita specifike për bashkëpunimin midis institucioneve akademike. Arsyeja e mosmiratimit të këtij ligji është procedura e ratifikimit, e cila kërkon një shumicë prej dy të tretash të votave nga komunitetet jo-shumicë në Kuvend.¹⁶</p> <p>Ka bashkëpunim midis RKHA KOSOVË dhe vendeve të tjera të Ballkanit Perëndimor, përveç Serbisë, ku mungon bashkëpunimi i drejtpërdrejtë, i kufizuar vetëm në përfshirjen brenda GEANT.¹⁷</p>	<p>Qeveria e Kosovës duhet t'i japë përparësi bashkëpunimit të ngushtë me GEANT për të ndërlidhur rrjetet akademike dhe kërkimore në Ballkanin Perëndimor (BP6). Forcimi i këtij partneriteti do të ndihmojë ndjeshëm në arritjen e lidhjes së pandërprerë dhe nxitjen e iniciativave bashkëpunuese në të gjithë rajonin.</p>
--	-------------	------------------------------	--	---

14 KBR, Raporti i TPR 2022, fq. 34.

15 Intervistë e IDK-së me përfaqësues të Ministrisë së Ekonomisë, 27 nëntor 2023, në Prishtinë.

16 Ibid.

17 Ibid.

<p>4. Zhvillimi i hartës rrugore 5G për Ballkanin Perëndimor dhe sigurimi i zbatimit efektiv në përputhje me afatin kohor të përcaktuar në të</p>	<p>2023</p>	<p>Ministria e Ekonomisë</p>	<p>Plani i Veprimit parashikon që deri në vitin 2023, strategjia(t) 5G/Plan Veprimit të zhvillohen në secilën ekonomi;</p> <p>Plani gjithashtu parashikon v eprimet të dakorduara rajonale (për shembull: harmonizimi i kohës dhe hapave në harmonizimin dhe caktimin e grupeve evropiane të pionierëve 5G, qasja e koordinuar në aspekte të zgjedhura të dhënies së 5G, d.m.th. kohëzgjatja minimale e licencës, përdorimi i spektrit të harmonizuar, etj.);</p> <p>Për më tepër, të mbulohen qytetet kryesore industriale me 5G në secilën BP6 deri në fund të vitit 2023. Mbuloni të paktën një korridor kryesor rajonal me 5G deri në fund të vitit 2025.</p> <p>Në Kosovë, strategjia e Agjendës Digjitale që mbulon periudhën deri në vitin 2030 është miratuar në qershor 2023. Politika ofron një kornizë gjithëpërfshirëse për transformimin digjital, duke përfshirë teknologjitë 5G dhe transformimin digjital të bizneseve dhe shërbimeve publike¹⁸. Infrastruktura digjitale e avancuar e sigurt është identifikuar me qëllim krijimin e kushteve të përshtatshme për zhvillimin e rrjeteve 5G dhe sigurimin e spektrit të nevojshëm të frekuencave, përfshirë të ashtuquajturat brezat pionierë 5G. Gjithashtu, filloi puna për përgatitjen e spektrit të lëshimit për 5G.¹⁹ Rekomandimet e raportit të Vendi të BE-së 2022 kryesisht nuk u adresuan dhe mbeten ende të vlefshme.²⁰ Ministria e Ekonomisë ka vazhduar të mbështesë zhvillimin e gjeneratës së ardhshme të rrjeteve celulare duke lidhur kullat celulare me teknologjinë e fibrave për t'u përgatitur për vendosjen e rrjetit 5G. Gjatë vitit 2022, u lidhën 21 kulla të lëvizshme shtesë dhe një tjetër 25 kulla të rrjetit celular ishin në proces zbatimi.²¹ Kosova miratoi rregulloren për bartjen e numrit për pajtimtarët e shërbimeve publike të komunikimeve elektronike. Burimet ekzistuese të Autoritetit Rregullator të Komunikimeve Elektronike dhe Postare mbeten të kufizuara dhe jo proporcionale me përgjegjësitë e tyre.²²</p> <p>Sa i përket hartës rrugore 5G, Autoriteti Rregullator i Komunikimeve Elektronike dhe Postare (ARKEP) miratoi Planin e Lirimit të Frekuencave. Ky plan përfshin të gjitha brezat e frekuencave me vlerë të rëndësishme ekonomike, përkatësisht 700 MHz, 800 MHz dhe të ngjashme. ARKEP ka planifikuar të caktojë brezat 800 MHz dhe 3.5 GHz për të mundësuar vendosjen e teknologjisë 5G. Gjatë procesit të caktimit, ARKEP mori në konsideratë rekomandimet përkatëse të BE-së të specifikuara në kutinë e mjeteve të lidhjes 5G, me fokusohet në përmirësimin e mjedisit të biznesit: sigurimin e qasjes miqësore ndaj investimeve në spektrin e radios 5G, promovimi i mundësisë së ndarjes së infrastrukturës dhe kombinimi i mbulimeve të detyrueshme me stimuj financiarë. Përveç caktimit të kapaciteteve të frekuencës për operatorët, ARKEP parashikon gjithashtu kapacitete të caktuara për përdoruesit privatë (90 MHz në brezi 3,710-3,800 MHz). Gjatë vitit 2022, ARKEP-i uli tarifatat vjetore për frekuencat me 40%, si dhe miratoi tabelën e re të ndarjes së frekuencave, e cila është në përputhje me tabelën e përbashkët evropiane të shpërndarjes dhe shfrytëzimit të brezit të frekuencave 3.5 GHz.²³</p> <p>Monitorimi dhe rregullimi i spektrit të radio-frekuencave të Kosovës është duke u përmbledhur nga Sistemi Kombëtar i Monitorimit të Spektrit që është themeluar dhe mbështetur nga projekti PEDK²⁴.</p>	<p>Në vitin e ardhshëm, Kosova në veçanti duhet të përfundojë përafrimin e legjisllacionit të Kosovës me Kutinë e mjeteve të BE-së për sigurinë kibernetike 5G.</p> <p>Gjithashtu, përafrimi me Aktet e Shërbimeve Digjitale të BE-së dhe Aktin e Tregjeve Digjitale duhet të rritet, për të siguruar parashikueshmëri për komunitetin e biznesit.</p>
---	-------------	------------------------------	--	--

18 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq.69.

19 KBR, Raporti CRM 2021, fq.27,28.

20 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq.96.

21 Raporti i TPR KBR 2022 dhe Intervista e IDK-së me përfaqësues të Ministrisë së Ekonomisë.

22 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq.96.

23 KBR, Raporti i TPR 2022, fq. 33, 34.

24 Intervistë e IDK-së me përfaqësues të Ministrisë së Ekonomisë.

5. Ulja e tarifave të roaming-ut brenda BP6 dhe BE-BP përmes zbatimit të Marrëveshjes së roamingut të BP-së dhe Udhërrëfyesit për uljen e tarifave të roamingut midis BE-së dhe BP-së			<p>Nënshkrimi i Marrëveshjes Rajonale të Roaming (MRR) gjatë Samitit të 2-të digjital të Ballkanit Perëndimor në Beograd në prill 2019 solli ulje të konsiderueshme të kostove të roamingut për të gjithë përdoruesit e celularëve të BP-së nga 1 korriku 2019. MRR konsiderohet si një nga arritjet më të rëndësishme të Agjendës Digjitale për Ballkanin Perëndimor, si dhe Planit Shumëvjeçar të Veprimit për Zonën Ekonomike Rajonale në Ballkanin Perëndimor (PSHV ZER) dhe Tregut të Përbashkët Rajonal (TPR).²⁵</p> <p>Kosova është angazhuar në mënyrë konstruktive në dialogun rajonal të nivelit të lartë për transformimin digjital dhe zbatimin e Marrëveshjes Rajonale të Roamingut.²⁶</p>	Kosova duhet të mbetet e angazhuar në bisedime rajonale, duke mbikëqyrur ekzekutimin e Marrëveshjes Rajonale të Roamingut në nivel lokal, duke marrë pjesë në diskutime për të ulur më tej tarifën me BE-në, duke rritur ndërgjegjësimin e publikut për përfitimet e reduktuara të roamingut dhe duke avokuar për politika mbështetëse. Ky angazhim do të mbështesë kontributin e Kosovës në rritjen e lidhjes brenda Ballkanit Perëndimor dhe me BE-në.
Veprimet Rajonale				
5.1. Përfundimi i fazës përfundimtare të Marrëveshjes Rajonale të Roaming	2021	Ministria e Ekonomisë	<p>Plani i Veprimit parashikonte zero tarifa roaming të shitjes me pakicë brenda BB6 që nga 1 korriku 2021;</p> <p>Qëllimi përfundimtar i MRR-së për të futur regjimin e Roam Like at Home (RLAH) (Roaming si në shtëpi-RSSh) në rajon që nga 1 korriku 2021 u arrit me sukses dhe u krijua rajoni i BB-së pa roaming, që do të thotë se aktualisht, konsumatorët e BP-së nuk paguajnë tarifa shtesë për thirrjet, SMS-të dhe të dhënat celulare gjatë roamingut në rajon, krahasuar me atë që paguajnë në shtëpi.²⁷</p> <p>Futja e regjimit të RLAH nga 1 korriku 2021 rezultoi në rritje të konsiderueshme të konsumit/përdoruesit të të gjitha shërbimeve roaming në rajon, duke konfirmuar kështu ndjeshmërinë e lartë të çmimeve të roamerëve të BP.²⁸</p> <p>Hapat vijues:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ndiqni zbatimin e MRR-së • Avancimi në zbatimin e Plan i detajuar për Uljen e Tarifave Roaming ndërmjet BE-së dhe BP-së • Lehtësimi dhe koordinimi i punës për një dialog të strukturuar rregullator midis BE-së dhe BP-së • Mbajtja e konsultimit të strukturuar me operatorët celularë përmes një procesi transparent dhe gjithëpërfshirës. 	

25 KBR, Roaming, në https://www.rcc.int/priority_areas/53/roaming

26 Raporti i BE-së për Kosovën 2023, fq. 69.

27 https://www.rcc.int/priority_areas/53/roaming

28 Ibid. fq.30.

5.2. Përfundimi i Planit të detajuar për uljen e tarifave të roamingut midis BE-së dhe BP-së dhe zbatimi efektiv në përputhje me afatin kohor të përcaktuar në të	2021	Ministria e Ekonomisë	<p>Plani i Veprimit parashikon, uljen e tarifave të roamingut midis BP dhe BE në përputhje me piketat e rëna dakord në Planin e detajuar;</p> <p>Në dhjetor 2022, 38 operatorë të telekomunikacionit nga BE dhe Ballkani Perëndimor ranë dakord të ulin çmimet e roamingut të të dhënave. Kjo marrëveshje tani ka hyrë në fuqi që nga 1 tetori 2023, që do të thotë se roamingu i të dhënave midis Ballkanit Perëndimor dhe BE-së është bërë më i përballueshëm si për qytetarët ashtu edhe për bizneset në këto rajone.²⁹</p> <p>Këta operatorë u angazhuan vullnetarisht për të zvogëluar hendekun midis roamingut të internetit dhe tarifave të brendshme kur udhëtojnë midis BE-së dhe Ballkanit Perëndimor në të dy drejtimet. Reduktimet fillestare të çmimeve aktualisht po zbatohen nga operatorët pjesëmarrës të telekomit. Shumë prej tyre ofrojnë paketa me çmime shumë më poshtë kufijve maksimalë të rënë dakord, duke i bërë ato të arritshme për një gamë të gjerë konsumatorësh. Reduktime të mëtejshme janë planifikuar për vitin 2026, duke ndjekur rrugën e rënë dakord, me synimin për t'i bërë çmimet e roamingut të internetit afër çmimeve të brendshme deri në vitin 2028.³⁰</p>	
7.2. Aftësitë dhe kompetencat digjitale				
1. Zhvilloni strategji të aftësive digjitale dhe bini dakord për veprime rajonale afatshkurtra dhe afatmesme për përmirësimin e aftësive digjitale	2022-2023		<p>Plani i Veprimit parashikon veprime rajonale për të mbështetur mbylljen e hendekut të aftësive digjitale të përcaktuara; Hartëzohen boshllëqet/nevojat për aftësi digjitale për grupet e synuara (qytetarët, bizneset fillestare, të rinjtë, gratë, administrata publike, etj.);</p> <p>Qeveria e Kosovës miratoi Strategjinë e Arsimit 2022-2026 në nëntor 2022 të përgatitur nga Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë. Një nga fushat kryesore të kësaj Strategjie është Edukimi Digjital, i cili përqendrohet në përmirësimin e aftësive digjitale për qytetarët.³¹</p> <p>Megjithatë, Raporti i KE-së për vendin 2023 ka thënë se, për zbatimin e suksesshëm, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (MASHTI) duhet të sigurojë burimet e nevojshme njerëzore dhe financiare. Ristrukturimi i MASHTI-t është ende në pritje.³²</p> <p>Ministria e Ekonomisë ka finalizuar draftin e dokumentit strategjik dhe Planit të Veprimit të Agjendës Digjitale për Kosovën 2030 2023-2025 dhe i njëjti është miratuar nga Qeveria në qershor të vitit 2023. Popullsia me aftësi digjitale është një nga objektivat strategjike të Strategjisë.³³</p>	<p>Qeveria e Kosovës duhet të sigurojë ekzekutimin efektiv të strategjive të aftësive digjitale të përshkruara në Strategjinë e Arsimit 2022-2026, veçanërisht duke theksuar iniciativat e Edukimit Digjital. Përveç kësaj, ajo duhet të ndajë me shpejtësi burimet e kërkuara njerëzore dhe financiare brenda Ministrisë së Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (MASHTI) për të lehtësuar zbatimin e suksesshëm. Gjithashtu, theksohet rëndësia e nxitjes së qytetarëve digjitalisht të aftë, siç theksohet në Agjendën Digjitale të finalizuar për Kosovën 2030. Përputhni burimet qeveritare dhe përpjekjet për të arritur qëllimin strategjik për të ushqyer një popullsi digjitale të aftë.</p>

29 Faqja zyrtare e Bashkimit Evropian, Neni: Ulja e tarifave të roamingut të të dhënave midis Ballkanit Perëndimor dhe BE-së, në https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/decrease-data-roaming-fees-between-western-balkans-and-eu-2023-10-02_en

30 Ibid.

31 KBR, Raporti i TPR 2022, fq.34.

32 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq.105.

33 KBR, Raporti i TPR 2022, fq.34.

<p>2. Krijimi i një depoje të kurseve dhe programeve të tjera të trajnimit të zhvilluara nga organizata të ndryshme, duke përfshirë MOOC me universitete të themeluara bazuar në analizën e boshllëkut të BP dhe nevojat e aftësive digjitale për grupin e synuar</p>	<p>2022-2023</p>	<p>Ministria e Ekonomisë dhe Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit</p>	<p>Qëllimi i Planit të Veprimit në këtë drejtim është rritja e aftësive digjitale për grupet e synuara (p.sh. start-ups/të rinjtë, të rriturit, aftësitë themelore digjitale për qytetarët, etj.). Për më tepër, aktivitetet pilot të ngritjes së aftësive për të adresuar nevojat e tregut të Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit (TIK) të kryera deri në vitin 2021. Së fundmi, çdo vit të paktën 50 persona trajnohen për ekonomi.</p> <p>Në Kosovë, për të adresuar hendekun e aftësive digjitale, me mbështetjen e IPA II, Ministria e Ekonomisë është në proces të trajnimit të më shumë se 1,500 përfituesve në aftësitë për t'u bërë specialistë të TIK-ut, siç janë programimi, siguria kibernetike dhe kurset përkatëse të specializuara të trajnimit.</p> <p>Po kështu, në bashkëpunim me projektin PEDK, do të përfitojnë edhe 2,000 të rinj të tjerë nga trajnimi në aftësitë digjitale më të kërkuara. Mbi 1.300 të rinj kanë qenë të trajnuar deri më tani përmes këtyre dy programeve.³⁴</p>	<p>Qeveria e Kosovës duhet të vazhdojë dhe të zgjerojë iniciativat që synojnë forcimin e aftësive digjitale në sektorë të ndryshëm. Forcimi i programeve të vazhdueshme që trajnojnë specialistë të TIK-ut dhe bashkëpunimi me projekte si PEDK për të fuqizuar të rinjtë me aftësi thelbësore digjitale është vendimtar. Për më tepër, qeveria duhet të marrë në konsideratë zgjerimin e qasjes në programe dhe iniciativa të tilla trajnimi, duke siguruar gjithëpërfshirje për të gjitha grupet e synuara.</p>
<p>3. Zhvillimi i Planeve të Veprimit për Arsimin Digjital dhe promovimi i barazisë në qasje, veçanërisht për grupet e pafavorizuara dhe pakicat, veçanërisht romët</p>			<p>Plani i Veprimit parashikon veprime të harmonizuara në arsimin digjital në rajon; Standardet e harmonizuara me Kornizën e Kompetencës Digjitale të BE-së;</p> <p>Qeveria e Republikës së Kosovës, ka miratuar Agjendën Digjitale të Kosovës 2030, e cila është zhvilluar dhe propozuar nga Ministria e Ekonomisë. Agjenda Digjitale merr parasysh objektivat strategjike të strategjisë kombëtare të zhvillimit, strategjisë kombëtare të TI-së dhe dokumenteve të tjera të politikave socio-ekonomike të Kosovës, dhe është plotësisht në përputhje me strategjitë dhe rekomandimet më të fundit të Bashkimit Evropian, siç janë Kompassi Digjital 2030, Marrëveshja e Gjelbër, Formësimi i së Ardhmes Digjitale të Evropës, Rruga drejt Dekadës Digjitale 2030, Strategjia e Shoqërisë Gigabit, Plani i Veprimit 5G, Siguria Kibernetike e Rrjeteve 5G, etj.³⁵</p> <p>Lidhur me grupet e pafavorshme dhe pakicat, veçanërisht romët, Qeveria e Kosovës në vitin 2022 ka miratuar Strategjinë për përfshirjen e komuniteteve rom dhe ashkali në shoqërinë e Kosovës 2022-2026 dhe Planin e Veprimit 2022-2024.</p>	<p>Qeveria e Kosovës duhet të përqendrohet në zbatimin e Planeve të Veprimit për Arsimin Digjital në përputhje me iniciativat rajonale dhe standardet e BE-së për të promovuar qasje të barabartë, veçanërisht për grupet e marginalizuara si komuniteti rom. Zbatimi i Agjendës Digjitale të Kosovës 2030, duke përfshirë strategjitë e përfshirjes për komunitetet si romët dhe ashkalinjtë, do të luajë një rol vendimtar në arritjen e barazisë digjitale në të gjithë shoqërinë.</p>
<p>Ekonomia digjitale në epokën e teknologjive të reja të TIK-ut</p>				

34 KBR, Raporti i TPR 2022, fq.34.

35 Faqja zyrtare e Qeverisë së Kosovës, Qeveria miraton Agjendën Digjitale të Kosovës 2030, në <https://me.rks-gov.net/en/blog/government-approves-kosovo-digital-agenda-2030/>

<p>1. Organizimi i takimeve të rregullta të nivelit të lartë, duke përfshirë Samitin Vjetor Digjital, për të siguruar që agjenda digjitale të jetë në ballë të transformimit rajonal</p>	<p>Vjetore</p>		<p>Plani i Veprimit parashikon bashkëpunimin e nivelit të lartë qeveri-biznes për sfidat e transformimit digjital të mbajtura përmes Samitit Vjetor digjital; Promovimi i ideve dhe zgjidhjeve digjitale konkurruese dhe inovative bazuar në objektivat/ nevojat e biznesit të dakorduara në nivel rajonal;</p> <p>Deri më tani ka pasur pesë Samite digjitale të mbajtura në vendet e Ballkanit Perëndimor. Samiti i katërt digjital 2021 u zhvillua nga 11 deri më 13 tetor 2021 në Podgoricë. Konkluzionet e Samitit dhe dy projekt Deklaratat e Përbashkëta (d.m.th. Për rrjedhën e lirë të të dhënave në BP dhe në Ballkanin Perëndimor të Ndërveprueshëm) shfaqin veprimet dhe prioritetet kryesore për vitin 2022³⁶.</p> <p>Samiti i 5-të Digjital (WBDS), u organizua në shtator 2022 në Prishtinë dhe ofron një mundësi për shkëmbimin e ideve, njohurive dhe përvojës nga BP, si dhe për diskutimin e politikave, praktikës, progresit dhe sfidave të digjitalizimit me të cilat po përballëtohet rajoni. Përfundimet e samitit rikonfirmuan angazhimin e rajonit për të përmirësuar mjedisin digjital në BP, përveç përcaktimit të veprimeve dhe prioritetëve për vitin e ardhshëm.³⁷</p> <p>Për më tepër, takimet e rregullta ministrore të TIK-ut (d.m.th. 1 korrik 2020, 25 qershor 2021) shërbyen gjithashtu si një platformë e nivelit të lartë për të adresuar veprimet thelbësore rajonale drejt një rajoni më të mirë të lidhur digjitalisht.³⁸</p>	
<p>2. Përputhni standardet për meta-datat për të dhënat e hapura në nivel rajonal bazuar në standardet e BE-së që do të zbatohen në të gjithë rajonin dhe nxisni parimin e të dhënave të hapura</p>	<p>2023</p>	<p>Ministria e Punëve të Brendshme dhe Administratës Publike</p>	<p>Plani i Veprimit parashikon, Standardet për të dhënat e hapura bazuar në BE të zbatuara në nivel rajonal; Gjithashtu, mundësohet përdorimi i të dhënave për nevojat dhe hulumtimet qeveritare dhe më të gjera të sektorit publik.</p> <p>Me qëllim të rritjes së transparencës dhe llogaridhënies së administratës shtetërore, Qeveria e Kosovës është duke zbatuar Iniciativën për të Dhëna të Hapura, të menaxhuar nga Ministria e Administratës Publike.³⁹</p>	<p>Siç thuhet edhe në Raportin e Vendiit të BE-së 2023, Kosova ende duhet të përafrohet me <i>acquis</i> të BE-së për të dhënat e hapura dhe ripërdorimin e informacionit të sektorit publik.</p>
<p>3. Arritja e një marrëveshjeje për ndërveprimin rajonal të shërbimeve të pagesave në BP</p>	<p>2022-2024</p>	<p>Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës</p> <p>Ministria e Punëve të Brendshme dhe Administratës Publike</p>	<p>Plani i Veprimit parashikon rritjen e ndërveprimit rajonal të shërbimeve me pagesë; Kriteret dhe rregullat e shkëmbimit të të dhënave që do të bihen dakord; Gjithashtu, shkurtohet koha e udhëtimit për qytetarët dhe operatorët e transportit gjatë kalimit në të gjithë rajonin;</p> <p>Rruga drejt arritjes së ndërveprimit përfshin konsiderata ligjore, teknike dhe operacionale, duke përfshirë pajtueshmërinë me direktivat e BE-së, protokollet e harmonizuara për shkëmbimin e të dhënave dhe vlerësimet e investimeve për përmirësimet e sistemit. Vendet e Ballkanit Perëndimor duhet të marrin në konsideratë zbatimin e një qasjeje me faza për të unifikuar sistemet e tyre elektronike të pagesave. Shfrytëzimi i infrastrukturës ekzistuese dhe përafrimi gradual me standardet e BE-së do të hapë rrugën për ndërveprim të pandërprerë, duke siguruar operacione me kosto efektive dhe duke lehtësuar integrimin rajonal.⁴⁰</p> <p>Sa i përket kohës së udhëtimit, sipas Bankës Botërore, "vonesat në pikat e kalimit në Ballkanin Perëndimor janë pesë herë më të gjata se në shumë vende të BE-së dhe kamionët kalojnë rreth 26 milionë orë në pikat e kalimit në rajon çdo vit – kjo është gati 3,000 vjet".⁴¹Top of Form</p>	<p>Kosova duhet të angazhohet në mënyrë aktive në diskutime dhe negociata me vendet fqinje për të rritur ndërveprimin rajonal të shërbimeve me pagesë. Duke bashkëpunuar ngushtë me homologët rajonale, Kosova mund të punojë në krijimin e marrëveshjeve dhe protokolleve për shkëmbimin e të dhënave, duke u përafruar me direktivat e BE-së për sistemet e pagesave. Për më tepër, investimi në përmirësimet e infrastrukturës dhe miratimi i një qasjeje me faza mund të hapë rrugën drejt ndërveprimit të përsosur. Duke u fokusuar në këto masa, Kosova mund të zvogëlojë ndjeshëm kohën e tranzitit dhe të modernizojë operacionet në vendkalimet kufitare, duke nxitur rritjen ekonomike dhe lidhjen rajonale.</p>

36 KBR, Raporti CRM 2021, fq. 15.

37 KBR, Raporti i TPR 2022, fq. 21.

38 KBR, Raporti CRM 2021, fq. 15.

39 Ministria e Punëve të Brendshme e Kosovës, Open Data në, <https://mpb.rks-gov.net/ap/page.aspx?id=2,33>

40 Raporti i Komunitetit të Transportit, Tolling interoperability in Western Balkans Executive, në <https://www.transport-community.org/wp-content/uploads/2023/04/TC-WB-Interoperability-ExecSummary-202211.pdf>

41 Ibid.

<p>4. Dakordohuni mbi parimet dhe standardet e përdorura për qytetet inteligjente, bazuar në standardet e BE-së, me qëllim sigurimin e ndërveprimit të të dhënave dhe shërbimeve</p>	<p>2023</p>	<p>Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal dhe Komunave</p>	<p>Qëllimi i Planit të Veprimit është të ketë një shkëmbim të përmirësuar të standardeve të aplikuara për shërbimet kryesore, praktikat më të mira, etj.; Gjithashtu, u krijua një rrjet i qyteteve inteligjente në të gjithë Ballkanin Perëndimor;</p> <p>Në këtë drejtim, projekti Smart City Kosova synon të përgatisë një Strategji Kombëtare për Zhvillim të Zgjuar dhe të Qëndrueshëm Urban, si dhe të përgatisë dhe komunikojë Strategjitë e Përgjithshme të Qyteteve të Zgjuara për 7 qytete të Kosovës, duke u ofruar atyre qasje inovative ndaj problemeve lokale dhe duke i ndihmuar ata të promovojnë dhe gjenerojnë një zhvillim të qëndrueshëm urban. Projekti përfshin 5 universitete nga 5 vende të ndryshme (Universiteti për Biznes dhe Teknologji – Kosovë, UT Wien-Austri, ETH Zyrih-Zvicër, Hafencity Universitat-Gjermani dhe Universiteti i Arteve të Bukura Mimar Sinan-Turqi) me më shumë se 20 ekspertë/profesionistë nga akademia dhe ekspertë/profesionistë të tjerë nga institucionet partnere dhe industria. Komunitat e Prishtinës, Prizrenit, Ferizajt, Pejës, Gjilanit, Vushtrisë dhe Lipjanit, të cilat së bashku përbëjnë më shumë se 30% të territorit të Kosovës dhe 45% të popullsisë së Kosovës, do të jenë në shënjestër të këtij projekti. Të gjitha këto 7 qytete do të trajtohen paralelisht.⁴²</p> <p>Me dimensionet e saj teknologjike dhe jo-teknologjike, iniciativa Smart City mund të ndihmojë në kapërcimin e kufizimeve të zhvillimit tradicional urban që tenton të menaxhojë sistemet e infrastrukturës urbane në mënyrë të izoluar. Duke përdorur teknologjitë digjitale, siç janë të dhënat e hapura, ato ndihmojnë në lidhjen e aktorëve të ndryshëm të qytetit, përmirësojnë përfshirjen e qytetarëve, ofrojnë shërbime të reja dhe përmirësojnë shërbimet ekzistuese dhe ofrojnë pikëpamje të vetëdijshme për kontekstin mbi operacionet e qytetit. Megjithatë, zhvillimi i Smart City (Qyteteve inteligjente) është shumë kompleks, sfidues dhe specifik për kontekstin.⁴³</p>	<p><u>Sigurimi i mbështetjes për qeveritë e qyteteve:</u> Qeveria qendrore duhet të sigurojë mbështetje për komunitat për të zhvilluar aftësi që mundësojnë investime në projektet e qyteteve inteligjente.</p> <p><u>Forcimi i bashkëpunimit ndër-komunal:</u> Kjo mund të arrihet duke krijuar një rrjet qytetesh, një iniciativë për të lidhur qytetet për shkëmbimin e njohurive dhe veprimeve.</p> <p><u>Caktimi i lidhshirimit në nivel komunal dhe kombëtar:</u> qytetet krijojnë poste që ofrojnë udhëzime dhe mbështetje për zbatimin e strategjisë digjitale.</p> <p><u>Zhvillimi i vizionit dhe strategjisë kombëtare për qytetet inteligjente:</u> Kosova do të zhvillojë një vizion dhe strategji për qytetet inteligjente, duke përfshirë sfidat me të cilat përballen qytetet, si dhe mundësitë dhe përfitimet që sjellin qytetet inteligjente për këto çështje të urbanizimit.</p> <p><u>Transformimi digjital i shërbimeve publike:</u> Kosova tashmë ka ndërmarrë veprime për transformimin digjital të shërbimeve të saj publike. Megjithatë, duhet të sigurohet që këto shërbime të jenë të qasshme dhe t'u përgjigjen nevojave të qytetarëve.</p> <p><u>Inkurajoni palët e përfshira të përdorin të dhëna të hapura:</u> në mënyrë që Kosova të krijojë një kulturë të të dhënave të hapura dhe të përdorë të dhëna për krijimin e zgjidhjeve inteligjente të qytetit, është thelbësore për të përfshirë aktorë të ndryshëm, nga shkencëtarët e të dhënave te projektuesit dhe inovatorët e planifikimit urban. Një opsion mund të jetë krijimi i një Instituti të të Dhënave të Hapura që bashkon institucionet qeveritare dhe bizneset si puna e tyre në zhvillimin e standardeve teknike dhe specifikimeve për integrimin e zgjidhjeve digjitale.⁴⁴</p>
--	-------------	--	---	--

42 Faqja zyrtare e Institutit për Studime Urbane dhe Planifikim Hapësinor në, <https://cus.ubt-uni.net/project/smart-city-kosova/>

43 Ibid.

44 Friedrich Naumann Foundation for Freedom, Report: Kosovo - Smart Cities Now and the Future, fq.59-62 në <https://www.freiheit.org/western-balkans/kosovo-smart-cities-now-and-future>

<p>5. Ndërmerrni veprime rajonale për të promovuar Inteligjencën Artificiale (IA) në aspekte të zgjedhura dhe bazuar në praktikatat e BE-së</p>	<p>2024</p>	<p>Ministria e Ekonomisë</p>	<p>Plani i Veprimit parashikon krijimin e Grupit të Nivelit të Lartë të BP për IA; Aspektet e IA të dakorduara në nivel rajonal; Është siguruar plani i veprimit i përgatitur për aspektet e dakorduara; dhe, sinergjitë me aktivitetet e udhëhequra nga BE për IA;</p> <p>Për Inteligjencën Artificiale (IA), Ballkani Perëndimor u angazhua të krijojë një Grup Punues rajonal të nivelit të lartë, i cili do të punojë në të gjitha aspektet e IA-së për të siguruar sinergji me BE-në. Kjo u ra dakord në Samitin e 5-të digjital të Ballkanit Perëndimor që u zhvillua në Prishtinë, Kosovë, më 21 dhe 22 shtator 2022.⁴⁵ Për t'u përballur më mirë me kërcënimet e sigurisë kibernetike, BP vendosi të përmirësojë bashkëpunimin brenda rajonit, por edhe me BE-në, në veçanti Komisionin Evropian dhe Agjencinë e Bashkimit Evropian për Sigurinë Kibernetike. Qëllimi është rritja e mbrojtjes së infrastrukturës kritike, parandalimi dhe zbulimi i kërcënimeve kibernetike, si dhe zbulimi dhe reagimi efektiv ndaj incidenteve.⁴⁶</p>	<p>Për të avancuar rolin e saj në Inteligjencën Artificiale (IA), Kosova mund t'i japë përparësi formimit të një grupi pune të dedikuar të nivelit të lartë të përqendruar në aspekte të ndryshme të IA. Ky grup duhet të përafrojë strategjitë e tij me praktikatat dhe iniciativat e BE-së duke theksuar bashkëpunimin rajonal brenda Ballkanit Perëndimor. Për më tepër, Kosova mund të bashkëpunojë ngushtë me Komisionin Evropian dhe Agjencinë e Bashkimit Evropian për Sigurinë Kibernetike për të forcuar masat e sigurisë kibernetike, veçanërisht në ruajtjen e infrastrukturës kritike dhe forcimin e aftësive për të luftuar kërcënimet kibernetike dhe për t'iu përgjigjur në mënyrë efektive incidenteve. Kjo qasje jo vetëm që do të rriste aftësitë rajonale të IA, por gjithashtu do të përforconte elasticitetin e sigurisë kibernetike në Kosovë.</p>
<p>Fusha Prioritare_ Veprimet rajonale</p>				

⁴⁵ Faqja zyrtare e BE-së, Ballkani Perëndimor punon së bashku në përmirësimin e transformimit digjital në <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/node/11198/printable/pdf>

⁴⁶ Ibid.

<p>6. Ndërmerrni aktivitetet rajonale për të lehtësuar pjesëmarrjen e BP në PLK të BE-së (Performanca e lartë kompjuterike evropiane)</p>	<p>2023-2024</p>	<p>Ministria e Ekonomisë</p>	<p>Plani parashikon që të gjitha ekonomitë e BP të jenë me PLK të BE-së deri në vitin 2024; Rritja e përdorimit të KIBP për projektet dhe investimet e PLK;</p> <p>Ndërmarrja e Përbashkët Evropiane për Performancë të Lartë Kompjuterike (Euro PLK) synon të përmirësojë cilësinë e jetës së qytetarëve evropianë, të avancojë shkencën, të rrisë konkurrencën industriale dhe të sigurojë autonominë teknologjike të Evropës. Është subjekt juridik dhe financimi, i krijuar në vitin 2018 dhe me vendndodhje në Luksemburg. Ai bashkon burimet e Bashkimit Evropian, 32 vendeve evropiane dhe tre partnerëve privatë. Nga Ballkani Perëndimor bëjnë pjesë vetëm Mali i Zi, Maqedonia e Veriut dhe Serbia.</p> <p>Shtetet e tjera Anëtare dhe Shtetet e Asociuara në Horizon 2020 Europe ose Programi i Evropës Digjitale gjithashtu mund t'i bashkohen Ndërmarrjes së Përbashkët në çdo moment.⁴⁷</p> <p>Deri më sot, Kosova nuk i ka shfrytëzuar shërbimet e ofruara nga EuroHPC (PLK). Megjithatë, ka një vlerësim të vazhdueshëm brenda Kosovës në lidhje me miratimin e mundshëm të këtyre shërbimeve në përpjekjet e saj të ardhshme.⁴⁸</p> <p>Kriteret për të hyrë në burimet e EuroHPC janë të ngjashme me ato për të hyrë në shërbimet e përgjithshme të HPC. Ato shpesh përfshijnë kërkesat e përshtatshmërisë, një proces aplikimi që përshkruan nevojat kompjuterike, pajtueshmërinë me politikën e përdorimit, demonstrimin e ekspertizës, tarifat e mundshme dhe menaxhimin e disponueshmërisë së burimeve gjatë kërkesës së lartë. Megjithatë, detajet specifike mund të ndryshojnë në bazë të iniciativës EuroHPC dhe strukturave të saj partnere.</p>	<p>Kosova mund të synojë të rrisë pjesëmarrjen e saj në iniciativën evropiane të informatikës me performancë të lartë (EuroHPC) duke eksploruar mundësitë e disponueshme përmes këtij bashkëpunimi. Megjithëse Kosova ende nuk i ka shfrytëzuar shërbimet EuroHPC, një vlerësim i vazhdueshëm brenda vendit tregon interes për angazhime të mundshme në të ardhmen. Kosova mund të përqendrohet në përmbushjen e kriterëve të përshtatshmërisë të përshkruara nga EuroHPC, të cilat zakonisht përfshijnë respektimin e politikave të përdorimit, demonstrimin e nevojave kompjuterike, shfaqjen e ekspertizës dhe menaxhimin e disponueshmërisë së burimeve gjatë kulmit të kërkesës. Angazhimi aktiv në EuroHPC mund të hapë rrugën për integrimin e Kosovës në këtë iniciativë evropiane, duke nxitur potencialisht përparime teknologjike dhe bashkëpunime në përpjekjet informatike me performancë të lartë.</p> <p>Top of Form</p>
<p>7. Ndërmerrni aktivitetet rajonale për të përmirësuar disponueshmërinë, analizën dhe monitorimin e statistikave të ekonomisë digjitale me cilësi të lartë, duke u mbështetur në DESI (The Digital Economy and Society Index), IEShD (Indeksi i Ekonomisë dhe Shoqërisë Digjitale) të BE-së dhe Unionit Ndërkombëtar të Telekomunikacionit UNT (ITU) Sektori i Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit, Indeksi i Zhvillimit</p>	<p>2022</p>		<p>Plani i Veprimit parashikon të ndjekë progresin në lidhje me konkurrencën digjitale rajonale. Gjithashtu, të identifikojë fushat prioritare për mbledhjen e të dhënave për të llogaritur treguesit e DESI-t (IEShD). Dhe, përdorimi i shtuar i mbledhjes së të dhënave për qëllime raportimi.</p> <p>Kosova ka njëfarë niveli të përgatitjes në fushën e statistikave. Në periudhën raportuese është bërë njëfarë progresi, veçanërisht në përmirësimin e: metodologjisë së mbledhjes së të dhënave; transmetimit të të dhënave në Eurostat; dhe zbatimit të rekomandimeve të rishikimit nga kolegët e Eurostat. Komunikimi midis institucioneve të ndryshme statistikore është përmirësuar, por koordinimi në nivel teknik dhe përdorimi i të dhënave administrative në dispozicion janë të pamjaftueshme.⁴⁹</p> <p>Kosova gjithashtu ka përmirësuar frekuencën e rezultateve të saj statistikore. Disa statistika mbi energjinë, statistikën sociale dhe statistikën afatshkurtra në sektorin e shërbimeve tani po dërgohen në Eurostat në baza mujore, ndërsa ato dikur dërgoheshin në baza tremujore. Regjistrimi i vonuar i popullsisë dhe banesave ishte planifikuar të zhvillohej midis 1 nëntorit dhe 31 dhjetorit, por është shtyrë përsëri. Rekomandimet e vitit të kaluar u përmbushën pjesërisht dhe mbeten të vlefshme.⁵⁰</p>	<p>Në vitin e ardhshëm, Kosova në veçanti duhet të përfundojë përgatitjet për regjistrimin e popullsisë dhe banesave dhe zbatimin e tij duke siguruar detaje operacionale dhe mbulim të plotë të territorit. Për më tepër, rritni numrin e produkteve statistikore dhe dërgoni këto produkte më shpesh në Eurostat. Dhe së fundi, plotësoni vendet e lira ekzistuese dhe rritja e kapaciteteve të Agjencisë për Statistika të Kosovës.</p>

47 Faqja zyrtare e BE-së, Ndërmarrja e Përbashkët Evropiane e Informatikës me Performancë të Lartë në, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/high-performance-computing-joint-undertaking>

48 Intervistë e IDK-së me përfaqësues të Ministrisë së Ekonomisë.

49 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq.73.

50 Ibid.

8. Bashkëpunimi rajonal në lidhje me shkëmbimin e praktikave të mira në fushën e transformimit digjital, në veçanti e-qeverisjes	Vjetore	Ministria e Punëve të Brendshme dhe Administratës Publike	<p>Plani i Veprimit parashikon krijimin e formave të reja dhe të përmirësuara të partneriteteve tashmë ekzistuese, bazuar në shpërndarjen e njohurive dhe forcimin e ndërsjellë të kapaciteteve të nevojshme për transformimin digjital dhe mbështetjen për zhvillimin e qeverisjes elektronike; Gjithashtu, çdo vit organizohen të paktën 2 ngjarje rajonale;</p> <p>Në Kosovë, portali i e-qeverisjes është funksional. Platforma ofron mbi 150 shërbime plotësisht të digjitalizuara. Megjithatë, Kosova duhet të bëjë përpjekje të mëtejshme për të finalizuar dhe miratuar Strategjinë e Qeverisjes Elektronike.⁵¹</p> <p>Kosova ka zgjeruar dukshëm gamën e saj të shërbimeve në platformën e-qeverisë dhe ka iniciuar plane për të modernizuar dhe digjitalizuar lejet dhe licencat brenda të njëjtës platformë.⁵²</p> <p>Duke u mbështetur në mbështetjen e donatorëve, vazhdon administrimi i infrastrukturave teknike të qeverisjes elektronike. Për të modernizuar dhe digjitalizuar shërbimet publike në mënyrë efektive, krijimi i sistemeve të fuqishme të qeverisjes elektronike është vendimtar. Kjo siguron njëtrajtshmëri në hartimin dhe mirëmbajtjen e zgjidhjeve digjitale, duke garantuar ndërveprimin, sigurinë dhe sigurinë e tyre.⁵³</p>	<p>Kosova duhet t'i japë përparësi finalizimit dhe miratimit të Strategjisë së saj të e-Qeverisjes për të plotësuar portalin operacional të e-qeverisjes që ofron një spektër të gjerë të shërbimeve digjitale. Duhet të vazhdojnë përpjekjet për të zgjeruar ofertat e shërbimeve dhe për të integruar lejet dhe licencat në platformë. Megjithatë, ekziston nevoja për fokusin e qëndrueshëm në zhvillimin e sistemeve të fuqishme të qeverisjes elektronike, duke siguruar uniformitetin, ndërveprimin dhe siguri në zgjidhjet digjitale. Kjo përfshin zvogëlimin e mbështetjes në mbështetjen e donatorëve të jashtëm për administrimin e infrastrukturave teknike, duke synuar vetë-mjaftueshmërinë në mirëmbajtjen dhe inovacionin e këtyre sistemeve digjitale për të modernizuar dhe digjitalizuar shërbimet publike në mënyrë efektive.</p>
7.4. Besimi dhe siguria				
1. Dakordohuni për standardet dhe specifikimet minimale teknike për të lejuar shkëmbimin e të dhënave dhe dokumenteve, si dhe kryerjen e aktiviteteve pilot	2021 Pilotët 2022-2023	Të gjitha institucionet dhe agjencitë	<p>Plani parashikon lëvizjen e lehtësuar të shërbimeve në të gjithë rajonin; Dhe, shkëmbimin e të dhënave dhe dokumenteve të pilotuara;</p> <p>Në Kosovë, cilësia e të dhënave dhe shkëmbimi i të dhënave nëpër agjenci të ndryshme për administrimin e taksave mbeten një sfidë.⁵⁴</p> <p>Në nivel rajonal, CEFTA Traces NT u lansua në korrik 2022 dhe u pilotua për të mundësuar shkëmbimin e të dhënave dhe dokumenteve në lidhje me certifikatat fitosanitare dhe dokumentet e zakonshme në shëndetësi. Versioni i ri i Paketës së Transparencës mbahet në cloud të CEFTA-s dhe sjell përmirësim të ndjeshëm në krahasim me gjendjen e mëparshme. Sistemi përdor teknologjinë më të fundit, është më i sigurt dhe më i fuqishëm dhe më i lehtë për mirëmbajtje. Të gjitha bazat e të dhënave janë përmirësuar në mënyrë funksionale dhe teknike dhe manualet shoqëruese të përdoruesve janë shpërndarë dhe përdoruesit janë trajnuar.⁵⁵</p>	<p>Brenda Kosovës, bashkëpunimi dhe shkëmbimi i të dhënave duhet të forcohet me policinë, administratën Tatimore, Njësinë e Inteligjencës Financiare, regjistrin kadastral dhe autoritetet komunale.</p> <p>Në nivel rajonal, Kosova dhe vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor mund të mbështeten në suksesin e CEFTA-s duke zgjeruar iniciativat e shkëmbimit të të dhënave. Ata duhet të investojnë në teknologji moderne dhe të sigurt për sisteme efikase dhe të lehta për t'u mirëmbajtur, potencialisht duke përdorur zgjidhje të bazuara në cloud.</p>

51 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq.96.

52 Ibid fq.103.

53 Ibid fq.15.

54 Ibid, fq. 98.

55 KBR, Raporti i TPR 2022, fq.16.

<p>2. Përafrimi i veprimeve rajonale për të siguruar mbrojtjen e të dhënave personale dhe privatësisë në Ballkanin Perëndimor, bazuar në standardet e BE-së</p>	<p>2023</p>	<p>Agjencia e Informacionit dhe Privatësisë</p>	<p>Plani parashikon mbrojtjen e të dhënave personale dhe privatësinë në mënyrë uniforme në të gjithë rajonin.</p> <p>Ligjet e Kosovës për mbrojtjen e të dhënave personale përputhen ngushtë me Rregulloren e Përgjithshme të BE-së për Mbrojtjen e të Dhënave dhe Direktivën e Zbatimit të Ligjit. Agjencia e Informacionit dhe Privatësisë monitoron zbatimin e këtyre ligjeve, duke demonstruar pavarësinë dhe duke rritur aftësitë e saj. Ajo ka forcuar kuadrin ligjor duke prezantuar rregullore dhe udhëzime për kontrollorët dhe inspektimet. Pavarësisht kufizimeve në buxhet dhe fuqi punëtore, Agjencia trajton ankesat për qasje në dokumente publike dhe çështjet e mbrojtjes së të dhënave në mënyrë të pavarur dhe efektive.⁵⁶</p> <p>Në nivel rajonal, kohët e fundit nga 18 deri më 22 dhjetor, në Bruksel u organizua ngjarja “Mbrojtja e të dhënave në Ballkanin Perëndimor dhe Rajonin e Partneritetit Lindor” e mbështetur nga SIGMA/OBZHE, RCC, ReSPA (Shkolla Rajonale e Administratës Publike) dhe GIZ. Konkluzionet e arritura theksuan rëndësinë e shkëmbimit të njohurive, adresimin e sfidave specifike të rajonit si shtrirja legjislative dhe ndërtimi i kapaciteteve dhe nxitja e bashkëpunimit të vazhdueshëm. Pjesëmarrësit theksuan nevojën për të zbatuar standardet e BE-së, për të ndërtuar rrjete dhe për të vazhduar të mësojnë nga BE-ja për të përmirësuar profilet e mbrojtjes së të dhënave në të gjithë rajonet.⁵⁷</p>	<p>Për Kosovën, forcimi i kapacitetit të Agjencisë së Informacionit dhe Privatësisë përmes rritjes së burimeve dhe fuqisë punëtore mund të forcojë mbikëqyrjen dhe zbatimin e ligjeve për mbrojtjen e të dhënave. Theksimi i programeve të vazhdueshme të trajnimit për kontrollorët dhe stafin mund të rrisë më tej ekspertizën dhe efikasitetin. Në rajon, iniciativat e bashkëpunimit dhe shkëmbimit të njohurive, të ngjashme me ngjarjen e fundit në Bruksel, janë vendimtare. Përqendrimi në harmonizimin legjislativ, ngritjen e kapaciteteve dhe bashkëpunimin e vazhdueshëm me organizata si SIGMA/OECD, RCC, ReSPA dhe GIZ do të ndihmojë Ballkanin Perëndimor dhe Rajonin e Partneritetit Lindor të harmonizojnë praktikatat dhe standardet, duke shfrytëzuar udhëzimet e BE-së për të forcuar mbrojtjen e të dhënave në mënyrë uniforme në të gjithë rajonet.</p>
<p>3. Zhvillimi i programeve të mentorimit për BP Ekipet e Reagimit ndaj Incidenteve të Sigurisë Kompjuterike -ERISK (CSIRTs) dhe institucionet e tjera si bashkëpunim afatgjatë me ERISK të avancuara dhe partnerë të tjerë</p>	<p>2023</p>	<p>Ministria e Punëve të Brendshme</p>	<p>Plani i Veprimit parashikon aftësi të përmirësuara të ekonomisë dhe autoriteteve të tjera (kryesisht ERISK) për të parandaluar dhe ndaluar kërcënimet kibernetike, për t'u marrë me incidentet dhe sulmet kibernetike dhe për të siguruar procesin e shpejtë të rimëkëmbjes në rast të incidenteve;</p> <p>Në Kosovë, Ligji i Sigurisë Kibernetike, i hartuar nga Ministria e Punëve të Brendshme u miratua nga Kuvendi i Kosovës në shkurt 2023.</p> <p>Gjithashtu, Strategjia Kombëtare e Sigurisë Kibernetike 2023-2027 u miratua në shtator 2023.</p> <p>Në nivel rajonal, në Ministrinë e Punëve të Brendshme të Tiranës në shtator 2023, kombet e Ballkanit Perëndimor theksuan menaxhimin e integruar të kufijve, trajtimin e krimit të organizuar transnacional dhe forcimin e sigurisë kibernetike. Ata avokuan për mbështetjen e BE-së në rritjen e sigurisë kufitare, bënë thirrje për veprime të përbashkëta kundër krimit dhe shprehën synimin për t'u bashkuar me rrjetin ERISK sipas Direktivës NIS 2 për të përmirësuar qëndrueshmërinë kibernetike. Në takim u theksua nevoja për korniza të standardizuara të sigurisë kibernetike dhe qasje bashkëpunuese për të mbrojtur infrastrukturën kritike.⁵⁸</p>	<p>Qeveria e Kosovës duhet të zbatojë në mënyrë aktive Ligjin e sapo miratuar të Sigurisë Kibernetike dhe Strategjinë Kombëtare të Sigurisë Kibernetike për të forcuar infrastrukturën e sigurisë kibernetike të vendit. Qasjet bashkëpunuese dhe përafrimi me standardet ndërkombëtare të sigurisë kibernetike janë thelbësore për ruajtjen e infrastrukturës kritike kundër kërcënimeve kibernetike.</p>

56 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq.31.

57 Faqja zyrtare e ReSPA, Mbrojtja e të dhënave në Ballkanin Perëndimor dhe Rajonin e Partneritetit Lindor në, <https://www.respaweb.eu/0/news/592/data-protection-in-the-western-balkans-and-eastern-partnership-region>

58 Procesi i Berlinit në, <https://www.berlinprocess.de/en/home-affairs-ministerial-took-place-september-14>

<p>4. Forcimi i kapaciteteve të sigurisë kibernetike në rajonin e Ballkanit Perëndimor përmes bashkëpunimit me Agjencinë e Bashkimit Evropian për Sigurinë Kibernetike - ABESK (ENISA)</p>	<p>2021-2024</p>	<p>Ministria e Punëve të Brendshme</p>	<p>Plani i Veprimit parashikon, rritjen e kapaciteteve të ERISK-ve, edukimin dhe trajnimin teknik, metodologjinë e përbashkët të vlerësimit, forcimin e bashkëpunimit dhe shkëmbimin e informacionit për të mbrojtur infrastrukturën dhe rrjetet nga kërcënimet kibernetike; Gjithashtu, u siguruan organizimi i ngjarjeve të përbashkëta, shkëmbimi i informacionit dhe vlerësimi i rregullt i progresit;</p> <p>Në maj të vitit 2023, BE-ja filloi "Programin e Punëve të Brendshme të BE-së në Kosovë", një iniciativë e rëndësishme që synon forcimin e përafritit të sektorëve të punëve të brendshme të Kosovës me standardet evropiane dhe praktikatat më të mira. Programi synon të adresojë fushat kritike të reformës në Kosovë, duke përfshirë mbrojtjen e infrastrukturës kritike dhe sigurinë kibernetike. Projekti do të ofrojë ndihmë për Ministrinë e Punëve të Brendshme në identifikimin dhe përcaktimin e infrastrukturave kritike kombëtare dhe evropiane, si dhe mbështetjen në zhvillimin e planeve të sigurisë së operatorëve. Dhe të përafrojë kornizën ligjore dhe institucionale të Kosovës me standardet e BE-së.⁵⁹</p>	<p>Qeveria e Kosovës duhet të përqendrohet në rritjen e aftësive të sigurisë kibernetike në përfundim me standardet evropiane. Është gjithashtu e rëndësishme t'i jepet përparësi kryesore zhvillimit të sigurisë kibernetike dhe masave mbrojtëse për infrastrukturën kritike. Gjithashtu, bashkëpunoni me Agjencinë e Bashkimit Evropian për Sigurinë Kibernetike (ABESK) për të forcuar kapacitetet, për të shfrytëzuar mundësitë e arsimit dhe trajnimit teknik dhe për të krijuar një metodologji të unifikuar vlerësimi. Së fundmi, merrni pjesë aktive në ngjarje të përbashkëta, siguroni mekanizma të fuqishëm të shkëmbimit të informacionit dhe angazhohuni për vlerësime të rregullta të progresit. Top of Form</p>
<p>5. Rritja e rezistencës së hapësirës kibernetike në BP përmes rritjes së pjesëmarrjes së komunitetit të biznesit në forcimin e kapaciteteve të sigurisë kibernetike në BP</p>	<p>2022-2023</p>	<p>Ministria e Punëve të Brendshme</p>	<p>Plani parashikon, rritjen e mbështetjes dhe bashkëpunimit me sektorin privat, specialistët kibernetikë dhe palët e tjera të interesit për të mbështetur shkëmbimin e informacionit dhe shkëmbimin e njohurive; Gjithashtu, modelet e bashkëpunimit të zhvilluara për të adresuar më mirë dhe në mënyrë adekuate sigurinë kibernetike në rajon;</p> <p>Në Kosovë, Ligji i sapo miratuar për sigurinë kibernetike parashikon që Agjencia e Sigurisë Kibernetike, e krijuar me këtë Ligj, do të krijojë një platformë komunikimi me qytetarët dhe bizneset që do të jetë në dispozicion 24/7 për raportimin e incidenteve kibernetike.⁶⁰ Gjithashtu, komuniteti i bizneseve dhe shoqëria civile do të përfaqësohen në Këshillin Shtetëror për Sigurinë Kibernetike, i cili është një organ i pavarur këshillimor i përbërë nga të gjithë aktorët.⁶¹</p> <p>Lidhur me nivelin rajonal, në Strategjinë Kombëtare të Sigurisë Kibernetike të Kosovës 2023-2027, parashikohet rritja e pranisë së Kosovës në organizatat dhe forumet ndërkombëtare dhe rajonale për sigurinë kibernetike. Për më tepër, promovimi i bashkëpunimit kombëtar në të gjithë sektorët dhe pozicionimi i Kosovës si një aktor kompetent për bashkëpunim ndërkombëtar në të dy nivelet rajonale dhe globale.⁶²</p>	<p>Kosova duhet të forcojë angazhimin me bizneset, ekspertët kibernetikë dhe palët e interesuara për të forcuar përpjekjet rajonale të sigurisë kibernetike. Përdorni Ligjin e ri të sigurisë kibernetike për të krijuar një platformë 24/7 për raportimin e incidenteve kibernetike dhe për të përfshirë sektorin privat dhe shoqërinë civile në Këshillin Shtetëror për sigurinë kibernetike. Në përfundim me Strategjinë Kombëtare të Sigurisë Kibernetike 2023-2027 për të rritur pjesëmarrjen në forumet globale të sigurisë kibernetike dhe për të përforcuar bashkëpunimin në të gjithë sektorët për një prani më të fuqishme ndërkombëtare të sigurisë kibernetike.</p>

59 Faqja zyrtare e BE-së, BE fillon Programin e Punëve të Brendshme të Kosovës për Forcimin e Bashkëpunimit dhe Sundimit të Ligjit në Kosovë, https://www.eeas.europa.eu/delegations/kosovo/eu-launches-kosovo-home-affairs-programme-strengthen-cooperation-and-rule-law-kosovo_en?s=321

60 Ligji i Kosovës për Sigurinë Kibernetike në, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=70933>

61 Ibid.

62 Strategjia Kombëtare e Sigurisë Kibernetike e Kosovës 2023-2027 në, <https://mpb.rks-gov.net/Uploads/Documents/Pdf/AL/2692/Strategjia%C3%ABr%20Siguri%20Kibernetike%20-%20ALB.pdf>

Aktiviteti	Afati i dorëzimit	Institucioni përgjegjës	Ecuria (politikat, aktivitetet)	Hapat vijues
1. Në përputhje me Ligjin e BE-së për Klimën me një vizion për arritjen e neutralitetit klimatik deri në vitin 2050.	2025	Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës	<p>Kosova është në proces të miratimit të Ligjit për ndryshimet klimatike.⁶³ Më 12 tetor 2023, në parim nga Kuvendi i Kosovës u miratua Projektligji për Ndryshimet Klimatike. Projektligji është ende në pritje të miratimit përfundimtar. Në pjesën e parë të këtij Projektligji thuhet se Projektligji është pjesërisht në përputhje me Direktivat dhe Rregulloret e BE-së për Klimën.⁶⁴ Rreth nëntë akte nënligjore do të burojnë nga ky ligj, duke përfshirë rregulloret dhe udhëzimet administrative.⁶⁵</p> <p>Pas miratimit të këtij ligji, pritet të krijohet Divizioni për Ndryshimet Klimatike në kuadër të Ministrisë së Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës. Për më tepër, ministria synon të rrisë stafin e saj nga një person në katër. Ky hap synon përmirësimin e efektivitetit të ministrisë në këtë fushë specifike⁶⁶.</p>	Kuvendi i Kosovës duhet të miratojë me shpejtësi Ligjin për ndryshimet klimatike për të parandaluar çdo ndërprerje të mundshme në përbushjen e angazhimeve të përshkruara në Agjendën e Gjelbër.
Vendosni objektiva afatgjata për energjinë dhe klimën deri në vitin 2030.	2022	Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës dhe Ministria e Ekonomisë	<p>Ngjashëm me vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor, Kosova ka vendosur objektiva të energjisë dhe klimës në nivel kombëtar Kontributi (KPK), strategjitë qeveritare dhe dokumente të tjera përkatëse. Megjithatë Kosova nuk është një nga nënshkruet e Marrëveshjes së Parisit, pasi nuk është ende anëtare e Kombeve të Bashkuara, ajo është angazhuar vullnetarisht të paraqesë Kontributin e saj të Përcaktuar Kombëtar (KPK).⁶⁷ Ky është një dokument që parashikon objektivat për të reduktuar emetimet e gazrave serrë dhe pjesën e energjisë së rinovueshme deri në vitin 2030 si më poshtë:</p> <p>-Shpërndarja dhe konsumi i energjisë nga burimet e rinovueshme synon që deri në vitin 2030 të jetë 32%. Objektivi i Kosovës në këtë aspekt është më i ulëti krahasuar me objektivat e vendosura nga vendet e tjera të rajonit.</p> <p>-Pjesa maksimale e konsumit të energjisë primare (energji primare në Kosovë rrjedh nga qymyri) deri në vitin 2030 synon të jetë 2.70 Mto (milion ton naftë ekuivalente).⁶⁸</p> <p>- Pjesa maksimale e konsumit përfundimtar të energjisë në vitin 2030 synon 1.80 Mto (milion ton naftë ekuivalente).</p> <p>- Synimi i Kosovës për emetimet e gazrave serrë në krahasim me nivelet e vitit 2016 dhe emetimet absolute në vitin 2030 synon të reduktohet me 16.3%. Ky objektivi është më i ulëti në krahasim me vendet e tjera të rajonit. Përveç kësaj, qëllimi është të emetohen vetëm 8.95 MtCO₂ (milion tonë metrikë) gazra serrë në vitin 2030, që është më i lartë krahasuar, për shembull, me Malin e Zi dhe Maqedoninë që synojnë të lëshojnë vetëm rreth 2 MtCO₂.⁶⁹</p>	Qeveria e Kosovës duhet të ndërmarrë të gjitha hapat e nevojshëm menjëherë, për të arritur objektivat që ka vendosur për të zvogëluar emetimet e gazrave serrë dhe për të rritur pjesën e energjisë së rinovueshme deri në vitin 2030.

63 Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal (KBR), Raporti i Zbatimit të Agjendës së Gjelbër 2022, fq.10 në, <https://www.rcc.int/pubs/162/green-agenda-for-the-western-balkans-action-plan-implementation-report-2022>

64 Projektligji i Kosovës për Ndryshimet Klimatike në, <https://konsultimet.rks-gov.net/viewConsult.php?ConsultationID=41649>

65 Intervistë e IDK-së me përfaqësuesin e Ministrisë së Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës, 24 nëntor 2023, Prishtinë.

66 Ibid.

67 Faqja zyrtare e UNDP-së në, <https://climatepromise.undp.org/what-we-do/where-we-work/kosovo>

68 Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal (KBR), Raporti i Zbatimit të Agjendës së Gjelbër 2022, fq.10 në, <https://www.rcc.int/pubs/162/green-agenda-for-the-western-balkans-action-plan-implementation-report-2022> 11.

69 Ibid.

3. Zhvillimi dhe zbatimi i Planeve të Integruara të Energjisë dhe Klimës	2022	Ministria e Ekonomisë dhe Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës	Me miratimin e Rregullores së Qeverisjes në Këshillin Ministror i Komunitetit të Energjisë 2021, zhvillimi dhe miratimi i Planeve të Integruara Kombëtare të Energjisë dhe Klimës (PIKEK) u bë një detyrim ligjor për Kosovën dhe vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor. PIKEK-ët janë një instrument i rëndësishëm për drejtimin e tranzicionit energjetik, përcaktimin e qëllimeve energjetike dhe klimatike të ekonomisë, si dhe politikat dhe masat për arritjen e tyre. Sipas Rregullores, draftet e PIKEK-ve duhet të paraqiten për shqyrtimin dhe opinionin e Sekretariatit të Komunitetit të Energjisë deri në qershor 2023 dhe të miratohen deri në qershor 2024. ⁷⁰	Qeveria e Kosovës duhet të miratojë në kohë Planin Kombëtar të Energjisë dhe Klimës (PIKEK) , jo më vonë se qershori i vitit 2024. Ky plan duhet të miratohet në përputhje me objektivat e Komunitetit të Energjisë 2030 për energjinë dhe klimën dhe duke marrë parasysh rekomandimet e nxjerra nga Sekretariati i Komunitetit të Energjisë.
4. Përgatitni dhe zbatoni strategjitë e përshtatjes ndaj klimës.	2028	Qeveria me Ministrinë e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës dhe Ministrinë e Ekonomisë	Një Strategji e Përshtatjes Klimatike nuk është miratuar ende në Kosovë. Puna e hartimit pritet të fillojë në gjysmën e dytë të vitit 2024. ⁷² Megjithatë, ekzistojnë dokumente të përcaktuara që rregullojnë çështjet që kanë të bëjnë me ndryshimet klimatike. Në shkurt 2019, Qeveria e Kosovës në atë kohë miratoi Strategjinë për Ndryshimet Klimatike 2019-2028 . ⁷³ Gjithashtu, Qeveria aktuale miratoi Strategjinë e Energjisë 2022-2031 në mars 2023, ndërsa Plani i Zbatimit u miratua në shtator të të njëjtit vit. Kjo strategji përcakton një vizion të qartë për dekarbonizimin dhe parashikon një rritje thelbësore të burimeve të ripërtëritshme të energjisë në përzjerjen e energjisë elektrike. ⁷⁴	Qeveria e Kosovës duhet të zbatojë menjëherë Strategjinë e Energjisë 2022-2031 dhe të fillojë të punojë në një Përshtatje të Klimës Strategjia në përputhje me angazhimet brenda Agjendës së Gjellbër të Procesit të Berlinit.
5. Të harmonizohet me Sistemin e BE-së për Tregtimin e Emetimeve dhe/ose të prezantohet instrumente të tjera të çmimeve të karbonit	2024	Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës	Instrumentet e çmimit të karbonit nuk janë futur ende në rajonin e Ballkanit Perëndimor , me përjashtim të Malit të Zi. ⁷⁵ Prandaj, Kosova ende nuk ka krijuar një kornizë për mekanizmat e çmimeve të karbonit. Megjithatë, zhvillimi i këtyre skemave të çmimeve të karbonit aktualisht është duke u zhvilluar, mbështetur nga Komuniteti i Energjisë i BE-së. ⁷⁶	Qeveria e Kosovës duhet të ndërmarrë hapat e nevojshëm për të krijuar një sistem të çmimeve të karbonit në përputhje me Sistemin e Tregtimit të Emetimeve të BE-së (STE). Ky veprim është thelbësor për të qenë në përputhje me rregulloret e BE-së dhe për t'u përgatitur për Mekanizmin e rregullimit të kufirit të karbonit të BE-së, i cili filloi fazën e tij kalimtare më 1 tetor 2023.

70 Ibid, fq.12.

71 BE Raporti i vendit për Kosovën 2023, fq.69 në, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_692%20Kosovo%20report_0.pdf

72 Intervistë e IDK-së me përfaqësuesin e Ministrisë së Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës, 24 nëntor 2023, Prishtinë.

73 Republika e Kosovës, "Strategjia e Ndryshimeve Klimatike 2019- 2028 dhe Plani i Veprimit për Ndryshimet Klimatike 2019- 2021" në, <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=29356>

74 Raporti i BE-së për Kosovën 2023, fq.112.

75 KBR, Raporti i Zbatimit të Agjendës së Gjellbër 2022, fq.13.

76 Intervistë e IDK-së me përfaqësuesin e Ministrisë së Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës, 24 nëntor 2023, Prishtinë.

<p>6. Rritja e mundësive për vendosjen e zgjidhjeve të bazuara në natyrë për të zbutur dhe përshtatur me ndryshimet klimatike.</p>	<p>2025</p>	<p>Ministria e Ekonomisë dhe Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës</p>	<p>Zbatimi i qasjeve që integrojnë ekosistemet dhe natyrën më gjerësisht në përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike dhe masat për zvogëlimin e rrezikut nga fatkeqësitë është ende i pamjaftueshëm dhe i fragmentuar në të gjitha ekonomitë e Ballkanit Perëndimor.⁷⁷</p> <p>Kosova përballet me pengesa në mbrojtjen e natyrës: vonesa në miratimin e një strategjie të zhvillimit të qëndrueshëm, plane të pjesshme për parqe kombëtare dhe veprim jo të plotë të biodiversitetit. Ndotja dhe aktivitetet e paligjshme vazhdojnë në zonat e caktuara, duke rrezikuar speciet. Përparimi në pylltari nuk ka legjislacionin kryesor dhe shpyllëzimi mbetet një problem. Kontrollat e ndotjes industriale janë të ngadalta, me ligje të miratuara, por të zbatuara dobët. Mbetjet e rrezikshme dhe shkarkimet industriale kërcënojnë tokën, ujin dhe shëndetin. Përafrimi me direktivat e BE-së kërkon zbatim më të mirë, ndërgjegjësim publik, trajnim të industrisë dhe leje për të zvogëluar emetimet e dëmshme.⁷⁸</p> <p>Në këtë drejtim, BNRN (Bashkimi Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës) po zbaton një projekt të quajtur projekti ADAPT në të gjitha vendet e rajonit, përfshirë Kosovën,⁷⁹ që hartëzon rreziqet kryesore klimatike dhe shkaqet e tyre, ofron analiza të palëve të interesuara të projekteve ekzistuese përkatëse duke përdorur Zgjidhjet e Bazuara në Natyrë (ZbN) dhe paraqet rekomandime për vendosjen e këtyre zgjidhjeve në nivelin e ekonomive.⁸⁰ Një studim gjithëpërfshirës nga projekti ADAPT po përgatitet gjithashtu në Kosovë, duke përfshirë konsultimet përfundimtare me palët e interesuara në nivel ekonomik.⁸¹</p>	<p>Qeveria e Kosovës duhet t'i japë përparësi zgjidhjeve të bazuara në natyrë në adresimin e ndryshimeve klimatike. Gjithashtu, investoni në projekte që shfrytëzojnë ekosistemet natyrore, të tilla si ripyllëzimi dhe ruajtja e ligatinave. Alokoni burimet dhe zhvillimin e politikave për integrimin e këtyre zgjidhjeve në strategjitë klimatike në mënyrë efektive. Kjo qasje siguron përbalim dhe qëndrueshmëri në luftimin e sfidave klimatike.</p>
<p>7. Siguroni pjesëmarrjen e ekonomive të BP në Paktin Evropian të Klimës ose të marrë në konsideratë zhvillimin e një mekanizmi të ngjashëm.</p>	<p>2022</p>	<p>Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës</p>	<p>Ngjashëm me vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor, Kosova as nuk ka bërë zotime zyrtare për të marrë pjesë në Paktin Evropian të Klimës ose mekanizëm të ngjashëm.⁸²</p> <p>Pjesë e këtij angazhimi është edhe zbatimi i Udhërrëfyesit të Veprimit Klimatik, i cili parashikon nxjerrjen e statistikave totale të emetimeve të gazrave serrë (GHG). Në rastin e Kosovës këto statistika ofrohen vetëm për vitet 2017-2019. Gjatë vitit 2022 Kosova përgatiti inventarin e emetimeve të GHG për vitin 2020 dhe e raportoi atë në Agjencinë Evropiane të Mjedisit.⁸³</p>	<p>Kosova ka nevojë të komunikojë ekzistencën dhe qëllimet e Paktit Evropian të Klimës dhe të mbështesë organizatat për të bërë zotimin dhe përdorimin e Paktit si një platformë për të ndarë histori, zgjidhje dhe sugjerime.</p>
<p>Rishikimi, kur është i nevojshëm, i të gjithë legjislacionit përkatës për të mbështetur dekarbonizimin progresiv të sektorit të energjisë</p>		<p>Ministria e Ekonomisë dhe Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës</p>	<p>Megjithëse dekarbonizimi parashikohet në Strategjinë e re të Energjisë të miratuar në mars 2023, Qeveria e Kosovës ende nuk ka hartuar një Strategji të Dekarbonizimit, e cila është përmendur si mangësi edhe në Raportin e KE-së për Kosovën 2023.⁸⁴</p> <p>Përpjekjet e Kosovës për të reformuar tregun e saj të energjisë elektrike përballesh me shqetësime rreth sigurimit të një furnizimi të sigurt me energji elektrike. Ndërsa ka pasur disa përmirësime në likuiditetin dhe konkurrencën e tregut, performanca mjedisore e Kosovës ka hyrë në regres. Sekretariati i Komunitetit të Energjisë ka raste të vazhdueshme të shkeljeve për shkak të mungesës së legjislacionit të vlerësimit të ndikimit në mjedis dhe shkeljeve të kufijve të emetimeve në impiantet e mëdha të djegies.⁸⁵</p>	<p>Kosova duhet të rivlerësojë dhe ndryshojë tërësisht, siç kërkohet, legjislacionin e saj përkatës për të lehtësuar dekarbonizimin e vazhdueshëm të sektorit të energjisë. Për më tepër, hartimi i një Strategjie të Dekarbonizimit është thelbësore.</p>

77 KBR, Raporti i Zbatimit të Agjendës së Gjellbër 2022.pg.14.

78 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq.114.

79 Bashkimi Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës, faqja zyrtare në <https://www.iucn.org/our-work/region/eastern-europe-and-central-asia/our-work/adapt-nature-based-solutions-western>

80 KBR, Raporti i Zbatimit të Agjendës së Gjellbër 2022, pg. 15.

81 Ibid, fq. 15.

82 Ibid.

83 Ibid, fq. 116.

84 Ibid.

85 KBR, Raporti i Zbatimit të Agjendës së Gjellbër .f. 20

<p>9. Përgatitni vlerësim të ndikimit socio-ekonomik të dekarbonizimit në ekonominë individuale dhe në nivel rajonal.</p>	<p>Ministrinë e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës dhe Ministrinë e Ekonomisë</p>	<p>Kosova e ngjashme me vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor ka filluar të vlerësojë ndikimin socio-ekonomik të dekarbonizimit në nivel ekonomik individual përmes një projekti të mbështetur nga Fondi Monetar Ndërkombëtar. Qëllimi është që përfundimisht të zhvillohet një plan veprimi që do të përfshijë rekomandime për reformat e kërkuara të politikave për të adresuar këtë çështje.⁸⁶</p>	<p>Kosova duhet të përfundojë përgatitjet për vlerësimin e ndikimit socio-ekonomik të dekarbonizimit në ekonominë individuale dhe në nivel rajonal.</p>	
<p>Prioritizimi i efikasitetit të energjisë dhe përmirësimi i tij në të gjithë sektorët</p>	<p>Në vazhdim</p>	<p>Ministria e Ekonomisë</p>	<p>Kosova ka bërë disa përparime, veçanërisht me miratimin e një Strategjie të re ambicioze të Energjisë në mars 2023, lansimin e ankandit të parë diellor në maj 2023, dhe me investime të mëtejshme në efikasitetin energjetik të ndërtesave publike dhe rezidenciale në përputhje me planin e veprimit të Paketës së Mbështetjes së Energjisë.⁸⁷</p> <p>Megjithatë, mungesa e treguesve të efikasitetit të energjisë është një pengesë për raportimin e kursimit të energjisë.⁸⁸ Për më tepër, zbatimi i legjislacionit për efikasitetin e energjisë ende mungon.⁸⁹</p> <p>Kosova rriti ekspertizën dhe mjetet për certifikimin e ndërtesave.⁹⁰ Certifikimi i ndërtesës është një proces që vlerëson qëndrueshmërinë, efikasitetin e energjisë dhe performancën mjedisore të një ndërtese.</p> <p>Megjithatë, Kosova ende nuk e ka zbatuar plotësisht certifikimin e performancës energjetike të ndërtesave dhe ende nuk e ka miratuar Strategjinë e Rinovimit të Ndërtesave dhe Planin për ndërtesa me energji gati zero.⁹¹</p> <p>Ligji për efikasitetin e energjisë është në rishikim, për të ndryshuar politikat dhe për të ndërmarrë masa efikase.⁹²</p> <p>Ligji për energjinë përcaktoi detyrimin e efikasitetit të energjisë me një objektiv prej 0,7% dhe objektivin e rinovimit të ndërtesave.⁹³</p> <p>Për më tepër, Kosova ka hapur ankandin e parë për investitorët për Energji të Rinovueshme Diellore me kapacitet prej 100 MW. Ky projekt do të zbatohet nga Ministria e Ekonomisë.⁹⁴ Gjithashtu, gjatë vitit 2024, Kosova pritet të hapë ankandin e parë për energjinë e erës me kapacitet 150 MW.⁹⁵</p>	<p>Kosova duhet të sigurojë financim shtesë dhe të forcojë aftësitë institucionale për të përmirësuar efikasitetin e energjisë në përputhje me Strategjinë e Energjisë. Përputhja e ligjeve për efikasitetin e energjisë dhe performancën energjetike të ndërtesave me direktivat e reja të mandatuara nga Traktati i Komunitetit të Energjisë është thelbësore. Nevojitet urgjentisht zbatimi i certifikimit të performancës energjetike për ndërtesat, së bashku me miratimin e Strategjisë së Rinovimit të Ndërtesës dhe Planit për ndërtesat me energji gati zero.</p>
<p>11. Transpozimi dhe zbatimi i plotë i Direktivës së Performancës Energjetike të Ndërtesave.</p>	<p>2023</p>	<p>Ministria e Ekonomisë</p>	<p>Në Kosovë, Ligji për performancën e energjisë së ndërtesave u miratua në parim në nëntor 2023 nga Kuvendi dhe ende pret miratimin përfundimtar. Gjithashtu, Ligji për Efikasitetin e Energjisë që parashikon performancën e ndërtesës është në proces ndryshimi. Të dy këto ligje duhet të përafrohen me direktivat e reja të BE-së 113 siç kërkohet nga Traktati i Komunitetit të Energjisë, për të përmbushur kriteret e parashikuara.⁹⁶</p> <p>Aktivitetet për të forcuar ekspertizën dhe mjetet për certifikimin e ndërtesave janë në vazhdim, duke përfshirë regjistrin e ri dhe softuerin e certifikimit.⁹⁷ Megjithatë, Strategjia e Rinovimit të Ndërtesave dhe Plani për ndërtesat me energji gati zero ende nuk janë miratuar.⁹⁸</p>	<p>Kosova duhet të sigurojë transpozimin dhe zbatimin e plotë të Direktivës për Performancën e Energjisë së Ndërtesave.</p>

86 Intervistë e IDK-së me përfaqësuesin e Ministrisë së Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës, 24 nëntor 2023, Prishtinë.

87 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq.110.

88 Ibid, fq.

89 Ibid, f.111.

90 KBR, Raporti i Zbatimit të Agjendës së Gjellbër .f. 23.

91 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq.113.

92 Intervistë e KDI-së me përfaqësues të Ministrisë së Ekonomisë, 27 nëntor 2023, Prishtinë.

93 KBR, Raporti i Zbatimit të Agjendës së Gjellbër 2022, f. 23.

94 Ministria e Ekonomisë, ankand diellor 100 MW në Kosovë, faqja zyrtare në, <https://reskosovo.rks-gov.net/wp-content/uploads/2023/04/Solar-Prospectus-Alb-Web-quality>.

95 Balkan Green Energy, faqja zyrtare në internet, <https://balkangreenenergynews.com/kosovo-to-hold-its-first-wind-power-auction-in-2024/>.

96 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq. 113.

97 KBR, Raporti i Zbatimit të Agjendës së Gjellbër 2022, f.24.

98 Ibid.

<p>12. Mbështetja e skemat e rinovimit të ndërtesave private dhe publike dhe siguron financimin e duhur.</p>	<p>Në vazhdim</p>	<p>Ministria e Ekonomisë</p>	<p>Kosova themeloi Fondin për Efikasitet të Energjisë, si institucion i pavarur, autonom dhe i qëndrueshëm, me miratimin e Ligjit për efikasitet të energjisë (Nr. 06 / L-079) në nëntor 2018. Ky institucion synon arritjen e objektivave në Efikasitetin e Energjisë, promovimin, mbështetjen dhe zbatimin e masave të efikasitetit të energjisë, si dhe tërheqjen dhe menaxhimin e burimeve financiare me qëllim financimin dhe zbatimin e projekteve të investimeve në fushën e efikasitetit të energjisë.⁹⁹</p> <p>Fondi për Efikasitetin e Energjisë vazhdon të publikojë rregullisht thirrje publike për përmirësimin e efikasitetit të energjisë, kryesisht për komunat. Ky fond ka nënshkruar 73 marrëveshje me 22 komuna me vlerë 9 milionë euro në vitin 2022.¹⁰⁰</p> <p>Ka aktivitete të vazhdueshme për të zgjeruar financimin për sektorin rezidencial dhe privat në të ardhmen e afërt. Rregullat për prokurimin publik me efikasitet energjetik, Kompaninë e Shërbimit të Energjisë (ESCOs) dhe kontratat e performancës dhe furnizimit me energji janë në përputhje me Acquis të BE-së.¹⁰¹</p> <p>Banka Botërore i siguroi Kosovës 31 milionë dollarë përmes Projektit të Kosovës për Efikasitet të Energjisë dhe Energji të Rinovueshme. Kjo iniciativë synon reduktimin e konsumit të energjisë dhe përdorimit të karburanteve fosile në ndërtesat publike. Krahas këtij investimi, Banka synon të ndihmojë Kosovën në përmirësimin e kuadrit të saj politik dhe rregullator në lidhje me energjinë e rinovueshme dhe efikasitetin e energjisë.¹⁰²</p> <p><u>Veprimet e ndërmarra deri më tani:</u> Rinovimi i pesë ndërtesave, një investim mbi tre milionë dollarë nga KSM me masa të efikasitetit të energjisë, synon t'u mundësojë banorëve të ulin kostot e tyre të energjisë elektrike. Fondacioni i Mijëvjeçarit të Kosovës (FMK), Korporata e Sfidave të Mijëvjeçarit (KSM) dhe Komuna e Prishtinës, tash e disa muaj, kanë filluar projektin për renovimin e kullave "Soliterat". Kjo është duke u bërë me masa të efikasitetit të energjisë, një program i financuar nga KSM KËRKONJË - "Subvencionet për Efikasitetin e Energjisë në Kosovë".¹⁰³</p>	<p>Kosova duhet të vazhdojë shpërndarjen e fondit të efikasitetit të energjisë dhe të zbatojë mbështetje për ndërtesat e banimit dhe ndërmarrjet e vogla dhe të mesme.</p>
---	-------------------	------------------------------	--	--

99 Faqja zyrtare e Fondit të Kosovës për Efikasitet të Energjisë në, <https://fkee-rks.net/about-us/?lang=en>

100 Fondi i Kosovës për Efikasitet të Energjisë, Faqja zyrtare në, <https://fkee-rks.net/thirrjet-publike/>

101 KBR, Raporti i Zbatimit të Agjendës së Gjelbër 2022, f.26.

102 Banka Botërore, Eficienca e Energjisë në Kosovë, faqja zyrtare në internet, <https://www.worldbank.org/en/country/kosovo/brief/ee-in-kosovo>

103 Fondacioni i Mijëvjeçarit Kosovë, faqja zyrtare në, <https://millenniumkosovo.org/the-iconic-soliterat-in-prishtina-to-be-retrofitted-as-part-of-aer-activity/>

<p>13. Rritni pjesën e burimeve të rinovueshme të energjisë dhe siguroni kushte të nevojshme për investime</p>	<p>Në vazhdim</p>	<p>Ministria e Ekonomisë</p>	<p>Kosova iu afrua përmbushjes së objektivit të saj të vitit 2020 për përdorimin e energjisë së rinovueshme në konsumin përfundimtar bruto të energjisë. Objektiva të reja janë miratuar nga Këshilli i Ministrorëve i Komunitetit të Energjisë në dhjetor 2022.¹⁰⁴</p> <p>Strategjia e miratuar e Energjisë përcakton një vizion të qartë për dekarbonizimin dhe parashikon një rritje thelbësore të burimeve të ripërtëritshme të energjisë në përzierjen e energjisë elektrike.¹⁰⁵ Megjithatë, Kosova ende nuk e ka miratuar Ligjin për burimet e ripërtëritshme të energjisë.</p> <p>Për burimet e rinovueshme, deri në fund të vitit 2022, Kosova regjistroi 276.2 MW të prodhimit të energjisë elektrike të rinovueshme, 128 MW të hidrocentraleve të vogla, 137 MW të erës, 10 MW diellore dhe 1.2 MW të biomasës.¹⁰⁶ Burimet e rinovueshme të energjisë përbëjnë pak më shumë se 5% të furnizimit me energji elektrike.¹⁰⁷</p> <p>Nga ana tjetër, çdo klient i energjisë elektrike i lidhur me rrjetin e shpërndarjes së tensionit të ulët me kapacitet të instaluar jo më të lartë se 100kW mund të aplikojë tek furnizuesi i tij për të marrë statusin e vetë-konsumuesit duke përdorur skemën e faturimit neto në vend. Në Strategjinë e Energjisë, objektivi i propozuar për konsumatorët është 10MW deri në vitin 2025 dhe 100MW DERI në vitin 2031.¹⁰⁸ Për më tepër, në nëntor 2023, Zyra e Rregullatorëve të Energjisë (ZRRë) ka miratuar Rregulloren e kriterëve teknike për lidhjen e vetë-konsumatorëve me burimet e energjisë së rinovueshme me rrjetin e shpërndarjes.¹⁰⁹</p>	<p>Kosova duhet të miratojë Ligjin për burimet e ripërtëritshme të energjisë që është ende në pritje të miratimit nga Kuvendi i Kosovës.</p> <p>Siç thuhet edhe në Raportin e Vendi 2023, Kosova duhet të mobilizojë investime të reja në burimet e ripërtëritshme të energjisë për të arritur objektivat e Strategjisë së Energjisë dhe Agjendës së Gjelbër për Ballkanin Perëndimor.</p>
<p>14. Ulini dhe gradualisht hiqni subvencionet e qymyrit, duke respektuar në mënyrë rigoroz rregullat e ndihmës shtetërore.</p>	<p>Në vazhdim</p>	<p>Ministria e Ekonomisë dhe Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës</p>	<p>Prodhimi i energjisë elektrike në Kosovë mbështetet shumë në termocentralet me qymyr. Më shumë se 90% e energjisë elektrike prodhohet nga dy termocentralet të vjetruara, jo të besueshme dhe shumë ndotëse të linjtit, të cilat qeveria planifikon t'i rinovojë.¹¹⁰</p> <p>Strategjia e Energjisë parashikon zëvendësimin gradual të përdorimit të qymyrit deri në vitin 2050, nëpërmjet tre objektivave strategjikë a) uljen graduale të çmimit të karbonit, b) nxitjen e energjisë së rinovueshme në përzierjen e prodhimit të energjisë elektrike, c) nxitjen e përdorimit të energjisë së rinovueshme për ngrohje.¹¹¹</p> <p>Në vitin 2022, Kosova prezantoi për herë të parë subvencione për investime në burime më efikase dhe më pak ndotëse, gjë që u pa si një pikë kthese e mirë¹¹². Që nga viti 2012, Kosova nuk ofron subvencione për qymyr. Ndërsa, përdorimi i qymyrit është i ndaluar vetëm në institucionet shkollore dhe shtëpiake.¹¹³ Megjithatë, qymyri vazhdon të përdoret për qëllime ngrohjeje.</p>	<p>Kosova duhet të intensifikojë përpjekjet në krijimin e mekanizmave që gradualisht ulin dhe eliminojnë subvencionet e qymyrit duke iu përmbajtur rreptësisht rregulloreve shtetërore.</p> <p>Masat për ndalimin e përdorimit të qymyrit për ngrohje duhet të zbatohen në mënyrë efektive.</p>

104 KBR, Agjenda e Gjelbër për Raportin e Zbatimit të Planit të Veprimit të BP 2022, fq.26.

105 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq. 111.

106 Ibid, fq. 112.

107 Ibid, f.68.

108 Strategjia e Energjisë e Republikës së Kosovës, f. 8.

109 Zyra e Rregullatorit të Energjisë së Kosovës, faqja zyrtare në internet në, <https://www.ero-ks.org/zrre/sq/njoftim-24>

110 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq.68.

111 Strategjia e Energjisë e Republikës së Kosovës, f. 8.

112 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq. 115.

113 Intervistë e IDK-së me përfaqësues të Ministrisë së Ekonomisë, 27 nëntor 2023, Prishtinë.

<p>15. Të sigurohet pjesëmarrja në iniciativën Rajonet e Qymyrit në Tranzicion për Ballkanin Perëndimor.</p>	<p>Ministria e Ekonomisë</p>	<p>Nisma për rajonet e qymyrit në tranzicion në Ballkanin Perëndimor dhe Ukrainë filloi në dhjetor 2020 dhe synon të ndihmojë vendet dhe rajonet të largohen nga qymyri drejt një ekonomie neutrale ndaj karbonit, duke siguruar që ky tranzicion të jetë i drejtë. Ajo do të ofrojë mbështetje për rajonet e qymyrit në vendet fqinje të BE-së, përfshirë Kosovën.¹¹⁴</p> <p>Pjesëmarrja në aktivitetet e nismës është vullnetare dhe do të mbetet në diskrecionin e tyre për t'u angazhuar në mënyrë aktive. Për më tepër, nisma është e hapur për çdo rajon me aktivitete të minierave të qymyrit dhe ndoshta përdorimin e qymyrit për qëllime energjetike në gjashtë ekonomitë e mbuluara nga nisma.¹¹⁵</p> <p>Takimi i fundit vjetor i Nismës u mbajt në nëntor 2022 dhe në të morën pjesë përfaqësues të të gjitha ekonomive të Ballkanit Perëndimor.¹¹⁶</p> <p>Takimi i radhës pritet të mbahet vitin e ardhshëm, ku Kosova do të jetë nikoqire e këtij takimi.¹¹⁷</p>	
<p>16. Zhvilloni programe për adresimin e varfërisë energjetike dhe skemat e financimit për rinovimin e familjeve dhe sigurimin e standardeve themelore të jetesës.</p>	<p>Ministria e Ekonomisë</p>	<p>Nivelet e varfërisë energjetike në ekonomitë e Ballkanit Perëndimor janë ndër më të lartat në Evropë. Varfëria energjetike ndodh kur një familje duhet të zvogëlojë konsumin e saj të energjisë në një shkallë që ndikon negativisht në shëndetin dhe mirëqenien e banorëve.</p> <p>Sipas EUROSTAT, pjesa e familjeve në Komunitetin e Energjisë të paafta për të mbajtur shtëpitë në mënyrë adekuate të ngrohta është shumë më e lartë se mesatarja e BE-së-27, me nivelet më të larta në Kosovë, Shqipëri dhe Maqedoninë e Veriut, e ndjekur nga Mali i Zi dhe Serbia.¹¹⁸</p> <p>Të gjitha ekonomitë e Ballkanit Perëndimor, përfshirë Kosovën, tashmë kanë zbatuar disa masa afatshkurtra që synojnë zbutjen e varfërisë energjetike¹¹⁹. Edhe pse efektive në planin afatshkurtër, ato rezultojnë të pamjaftueshme për zbutjen afatgjatë të varfërisë energjetike.</p> <p>Top of Form</p> <p>Për më tepër, Paketa e re e Mbështetjes së Energjisë e BE-së, me vlerë 1 miliard euro në grante, ishte një dorëzim i rëndësishëm i Deklaratës së Tiranës.¹²⁰ Sipas kësaj pakete dhe nëpërmjet IPA III, BE-ja siguroi 500 milionë euro grante për mbështetje të menjëhershme për familjet në nevojë.¹²¹</p> <p>Duke filluar nga viti 2022, Kosova filloi projekte në dy faza për të financuar subvencionimin e pajisjeve me efikasitet energjetik për familjet. Kjo iniciativë synon të zvogëlojë drejtpërdrejt kërkesën për energji duke siguruar një subvencion prej 40% për këto blerje.¹²²</p> <p>Deri në vitin 2024, Kosova planifikon të fillojë zhvillimin e një programi të varfërisë energjetike, siç përshkruhet në Strategjinë e Energjisë. Ministria e Ekonomisë dhe Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës do të hartojnë së bashku këtë program.¹²³</p>	<p>Kosova duhet të zhvillojë programe afatgjata për adresimin e varfërisë energjetike dhe skemat e financimit për rinovimin e shtëpive.</p> <p>Përveç kësaj, Kosova duhet të shfrytëzojë Udhëzimet e Politikave të Sekretariatit të Komunitetit të Energjisë për identifikimin dhe adresimin e varfërisë energjetike.</p>

114 https://energy.ec.europa.eu/topics/oil-gas-and-coal/coal-regions-western-balkans-and-ukraine/initiative-coal-regions-transition-western-balkans-and-ukraine_en

115 Komisioni Evropian, Iniciativa për rajonet e qymyrit në tranzicion në Ballkanin Perëndimor dhe Ukrainë në, https://energy.ec.europa.eu/topics/oil-gas-and-coal/coal-regions-western-balkans-and-ukraine/initiative-coal-regions-transition-western-balkans-and-ukraine_en

116 Ibid.

117 Intervistë e IDK-së me përfaqësues të Ministrisë së Ekonomisë, 27 nëntor 2023, Prishtinë.

118 KBR, Agjenda e Gjelbër për Raportin e Zbatimit të Planit të Veprimit të BP 2022, fq.32.

119 Ibid, f.32.

120 Samiti BE-Ballkani Perëndimor, Deklarata e Tiranës, 6 dhjetor 2022.

121 KBR, Agjenda e Gjelbër për Raportin e Zbatimit të Planit të Veprimit të BP 2022, fq.32.

122 Ministria e Ekonomisë, faqja zyrtare në, <https://me.rks-gov.net/blog/zgjatet-afati-i-aplikimit-per-fazen-1-per-subvencionim-te-eficiences-se-energjisë/>

123 Intervistë e IDK-së me përfaqësues të Ministrisë së Ekonomisë, 27 nëntor 2023, Prishtinë.

<p>17. Mbështetni zhvillimin e infrastrukturës inteligjente të transportit, nxitjen e teknologjive inovative (si transporti pa letra, inteligjenca artificiale, biletat multimodale të pasagjerëve, lëvizshmëria si shërbim, aplikacionet e kalimit kufitar, korridoret 5G, etj.).</p>	<p>Ministrinë e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës dhe Ministrinë e Ekonomisë</p>	<p>Sekretariati i Traktatit të Komunitetit të Transportit ofroi asistencë teknike në lidhje me vendosjen e mallrave elektronike në Ballkanin Perëndimor që synon të mundësojë një sistem ndërveprues të shkëmbimit të informacionit elektronik të mallrave në rajon, duke zvogëluar barrën administrative për operatorët e logjistikës dhe duke lehtësuar transportin multimodal.¹²⁴</p> <p>Kuadri legjislativ për vendosjen e Sistemit Evropian për Menaxhim të Trafikut Hekurudhor (SEMTH) u bë nga të gjitha ekonomitë e BP-së, përfshirë Kosovën.¹²⁵</p> <p>Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim (BERZH) po përmirëson sistemin e transportit urban në Prishtinë duke siguruar një kredi të lartë deri në 10 milionë euro në kuadrin e Qyteteve të Gjelbra. Projekti do të prezantojë për herë të parë teknologjinë e autobusëve elektrikë në Kosovë, me gjashtë autobusët elektrikë.¹²⁶</p> <p>Kosova në prill 2023 ka siguruar qasje 100% në internet në territorin e saj duke shënuar shkallën më të lartë të mbulimit në Evropë.¹²⁷</p> <p>Në nivel rajonal, Kosova dhe Shqipëria kanë nënshkruar memorandumin për krijimin e korridorit digjital të 5G. Ky rrjet premtim transmetim shumë më të shpejtë të të dhënave përmes internetit, rreth 100 herë më shpejt se teknologjia aktuale 4G. Ky memorandum është harmonizuar me marrëveshjen e arritur në Uashington.¹²⁸</p>	<p>Kosova duhet të vazhdojë të mbështesë zhvillimin e infrastrukturës inteligjente të transportit, të promovojë nxitjen e teknologjive inovative.</p>
---	---	---	---

124 KBR, Agjenda e Gjelbër për Raportin e Zbatimit të Planit të Veprimit të BP 2022, fq.37.

125 Ibid, fq. 37.

126 Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim, faqja zyrtare në internet, <https://www.ebrd.com/news/2022/ebd-lends-10-million-for-kosovos-first-electric-buses.html>

127 Intervistë e IDK-së me përfaqësues të Ministrisë së Ekonomisë, 27 nëntor 2023, Prishtinë.

128 Magazine-Bashkimi Qeveri-Shqipëri-Kosovë, Marrëveshja Shqipëri-Kosovë, <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2023/03/Revista-Bashkeqeveritare-Shqiperi-Kosove-compressed-compressed-compressed-compressed-1.pdf> fq.35.

18. Zbatoni Planin Rajonal të Veprimit për Reformat Hekurudhore.	Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës	<p>-Korniza institucionale ka përfunduar.</p> <p>-Agjencia Rregullatore e Hekurudhave ka rolin e Autoriteteve Kombëtare të Sigurisë (AKS), organit rregullator dhe licencues.</p> <p>-Në periudhën e raportuar, MRR ka publikuar disa akte nënligjore në lidhje me çështjet e sigurisë.</p> <p>-Ministria e infrastrukturës e përfshirë në ndryshimet e planit legjislativ të Ligjit për Hekurudhat si dhe përgatitja e Ligjit të ri për Sigurinë dhe Ndërveprimin Hekurudhor.¹²⁹</p>	<p>Qeveria e Kosovës duhet të përfshijë ndryshime në Ligjin për hekurudhat dhe të iniciojë zhvillimin e legjisllacionit të ri për Ligjin për sigurinë dhe ndërveprimin hekurudhor.</p>
		<p>Kosova ka hartuar një kontratë shumëvjeçare të mirëmbajtjes së hekurudhave dhe e ka dorëzuar atë tek autoritetet përkatëse të Komunitetit të Transportit për miratim.¹³⁰</p>	
		<p>Negociatat midis Kosovës dhe Maqedonisë së Veriut, për vendosjen e kontrollit me një ndalesë në transportin rrugor dhe hekurudhor, po përparojnë mirë, megjithëse marrëveshjet nuk janë përcaktuar ende. Pikat e përbashkëta të kalimit kufitar hekurudhor (PKK) Hani i Elezit ende nuk kanë filluar të funksionojnë si ndalesa funksionale të PKK-së.¹³¹</p>	
		<p>Më nëntor 2023, dy tunele të rinovuara janë bërë funksionale në linjën hekurudhore nga kufiri Maqedoni e Veriut-Kosovë deri në Qytetin e Fushë Kosovës, si pjesë e rehabilitimit të Linjës 10 të Hekurudhës.¹³²</p>	
		<p>Sa i përket Sistemit për Menaxhim të Aseteve Rrugore (SMAR), Kosova ka planifikuar një buxhet për SMAR në buxhetin e saj 2022-2024.¹³³</p>	
		<p>Kosova po përparon me finalizimin e Udhëzimit Administrativ të SIT (Direktiva E Sistemeve Inteligjente të Transportit).¹³⁴</p>	
19. Përcaktoni korridoret e transportit hekurudhor të mallrave dhe të rrugëve ujore të brendshme.	Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës	<p>Propozimi për rishikimin e Rregullores së Rrjetit Trans-Evropian të Transportit (TEN-T), i cili përfshin një Korridor Hekurudhor të Transportit për Ballkanin Perëndimor, është nën rishikimin e Komisionit Evropian.</p> <p>Pasi të miratohet, RFC-ja e re do të bëhet një mjet thelbësor për bashkëpunim të koordinuar për të përmirësuar trafikun ndërkombëtar të mallrave.¹³⁵</p>	<p>Kosova duhet të marrë pjesë aktive në Iniciativën e Korridorit Hekurudhor me qëllim të përmirësimit të transportit hekurudhor të Kosovës. Për më tepër, ajo duhet t'i japë përparësi zhvillimit të legjisllacionit detar për të lehtësuar lidhjen dhe përparimin. Kjo përpjekje e dyfishtë do të avancojë rrjetet e transportit dhe do të nxisë ekonominë e Kosovës.</p> <p>Top of Form</p>
		<p>Si pjesë e Iniciativës së Korridorit Hekurudhor, Kosova dhe vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor do të marrin pjesë në Korridoret e Transportit Hekurudhor (KTH), një iniciativë e rëndësishme e Komisionit Evropian që synon ringjalljen e transportit hekurudhor të mallrave në Evropë.¹³⁶</p>	
		<p>Nga ana tjetër, si ekonomi pa dalje në det, Kosova, Bosnja dhe Hercegovina dhe Maqedonia e Veriut nuk i kanë dhënë përparësi rregullimit të legjisllacionit detar dhe po bëjnë progres të ngadaltë në këtë fushë.¹³⁷</p>	

129 Komuniteti i Transportit i BE-së, Raporti Vjetor i Monitorimit të Planit të Veprimit Hekurudhor 2021, fq. 15 në, <https://www.transport-community.org/wp-content/uploads/2021/10/Annual-Monitoring-Report-of-the-Rail-Action-Plan-09-2021.pdf>

130 KBR, Agjenda e Gjellbër për Raportin e Zbatimit të Planit të Veprimit të BP 2022, fq.37.

131 Komuniteti i Transportit, Raporti i Progresit të Planit të Veprimit 2022, fq.12.

132 Faqja zyrtare e qeverisë, Tunelet 6 dhe 7 të linjës hekurudhore Hani i Elezit – Fushë Kosovë përurohen në <https://kryeministri.ks-gov.net/en/blog/tunnels-6-and-7-of-the-railway-line-hani-i-elezit-fushe-kosove-are-inaugurated/>

133 Komuniteti i Transportit, Raporti i Progresit të Planit të Veprimit 2022, fq.13.

134 Ibid.

135 KBR, Agjenda e Gjellbër për Raportin e Zbatimit të Planit të Veprimit të BP 2022, fq.38.

136 Ibid, f.38.

137 Ibid, f.38.

<p>20. Përcaktoni një strategji të përgjithshme për të zhvendosur trafikun nga rruga në mënyra më miqësore me mjedisin.</p>	<p>Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës</p>	<p>Një Strategji e Lëvizshmërisë së Qëndrueshme dhe të Zgjuar për Ballkanin Perëndimor u përgatit nga Sekretariati i Komunitetit të Transportit dhe u miratua në korrik 2021. Qëllimi i këtij dokumenti është të paraqesë Strategjinë e Lëvizshmërisë së Qëndrueshme dhe të Zgjuar të BE-së dhe të modifikojë qëllimet, momentet e rëndësishme dhe veprimet e BE-së në situatat në rajonin e Ballkanit Perëndimor.¹³⁸</p> <p>Institucionet e Kosovës aktualisht po rishikojnë Strategjinë e Transportit, që synon të evoluojë në Strategjinë e Sistemit Inteligjent të Transportit 2024-2030. Procesi i hartimit të kësaj strategjie aktualisht po i nënshtrohet konsultimit publik.¹³⁹</p> <p>Në maj të vitit 2023, Kosova ka miratuar “Strategjinë Multimodale të Transportit” për vitet 2023-2030. Qëllimi i kësaj strategjie është të lëvizë drejt një sistemi të qëndrueshëm transporti dhe të zhvillojë lëvizshmëri të qëndrueshme për të rritur planifikimin e transportit brenda Agjendës së Gjelbër.¹⁴⁰</p>	<p>Sigurimi i rishikimit të plotë të Strategjisë së Transportit, duke përafuar atë me Strategjinë e ardhshme të Sistemit Inteligjent të Transportit për vitet 2024-2030. Angazhohuni në mënyrë aktive në konsultimin publik të vazhdueshëm për kontribute të ndryshme. Shfrytëzoni “Strategjinë e Transportit Multimodal” të miratuar së fundmi për të promovuar transportin dhe lëvizshmërinë e qëndrueshme, duke i integruar këto qasje me objektivat e Agjendës së Gjelbër për një sistem transporti eko-miqësor në Kosovë.</p>
<p>21. Identifikoni standarde teknike të BE-së dhe siguron zbatimin e tyre dhe digjitalizimin e të gjitha mënyrave të transportit</p>	<p>Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës</p>	<p>Sipas raportit të monitorimit nga Sekretariati i Traktatit të Komunitetit të Transportit dhe Raportit të Progresit të Acquis të BE-së për zbatimin e masave të Kosovës, ka pasur progres të moderuar në përgjithësi. Megjithatë, nuk ka pasur progres në veprimet që lidhen me infrastrukturën, aspektet digjitale dhe elementët mjedisorë të porteve detare, së bashku me legjislacionin për rrugët e brendshme ujore, të gjitha duke treguar zero progres.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zbatimi për <u>ndërveprimin hekurudhor</u> u krye në masën 53%. • Zbatimi i <u>masave të kufirit rrugor/kalimit kufitar/kalimit të përbashkët</u> u krye në masën 58%. • Zbatimi i <u>masave të përbashkëta të kalimit kufitar/hekurudhor/kufitar</u> u krye në masën 67%. • Zbatimi për <u>vendosjen e SIT në rrjetin rrugor bazë/ gjithëpërfshirës</u> u krye në masën 28%. • Zbatimi për <u>Futjen e zgjidhjeve digjitale për të përmirësuar multimodalitetin</u> u krye në masën 28%.¹⁴¹ 	<p>Kosova duhet t'i japë përparësi dhe t'i intensifikojë përpjekjet për t'i adresuar fushat që nuk tregojnë përparim, veçanërisht aspektet digjitale, elementet mjedisore të porteve detare dhe legjislacionin për rrugët e brendshme ujore. Për më tepër, përqendrohuni në rritjen e ndërveprimit hekurudhor, vendosjen e SIT në rrjetin rrugor dhe zgjidhjet digjitale për multimodalitetin për të rritur normat e tyre të zbatimit dhe për të rritur infrastrukturën e përgjithshme të transportit të Kosovës.</p>

¹³⁸ Raporti i Komunitetit të Transportit të BE-së 2021, Strategjia e Lëvizshmërisë së Qëndrueshme dhe të Zgjuar në Ballkanin Perëndimor, f. 7.

¹³⁹ Republika e Kosovës, Zyra e Kryeministrit, Uebfaqja zyrtare në, <https://konsultimet.rks-gov.net/consultations.php?InstitutionID=20005&OpenPage=0&ClosedPage=0>

¹⁴⁰ Strategjia e Transportit Multimodal të Kosovës 2030, fq.4.

¹⁴¹ KBR, Agjenda e Gjelbër për Raportin e Zbatimit të Planit të Veprimit të BP 2022, fq.38. 39.

<p>22. Zbatoni Plan Rajonal të Veprimit për Lehtësimin e Transportit</p>	<p>Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës</p>	<p>Progresi në zbatimin e Planeve të Veprimit dhe Raportit të Progresit të Acquis të BE-së për Lehtësimin e Transportit është i moderuar.</p> <p>Procesi për vendosjen e kontrollit me një ndalesë në transportin rrugor midis Kosovës dhe Maqedonisë së Veriut po përparon mirë, megjithëse marrëveshja nuk është përcaktuar ende.¹⁴²</p>	<p>Kosova duhet të sigurojë zbatimin e Planit të Veprimit për Lehtësimin e Transportit Rajonal, dhe të miratojë marrëveshjet për kontrollin me një ndalesë me vendet fqinje.</p>
<p>Zbatimi i Planit Rajonal të Veprimit për Sigurinë Rrugore</p>	<p>Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës</p>	<p>Plani i Veprimit për Sigurinë Rrugore mbështet objektivin për të zvogëluar numrin e vdekjeve dhe inkurajon shkëmbimin e praktikave më të mira rajonale për sigurinë rrugore.</p> <p>Kosova kohët e fundit miratoi “Strategjinë Multimodale të Transportit” në fushën legjislative. Strategjia përfshin qëllime të lidhura drejtpërdrejt me rritjen e sigurisë rrugore, duke synuar përmirësimin e stabilitetit në këtë fushë duke trajtuar çështjet mbizotëruese brenda vendit.¹⁴³</p> <p>Përkundër kësaj, në praktikë, Kosova përballet me shumë viktima në aksidente trafiku. Në vitin 2022 ka pasur 20.792 aksidente të raportuara, duke çuar në humbjen tragjike të 106 jetëve.¹⁴⁴</p> <p>Kosova nuk ka themeluar Agjencinë për Siguri Rrugore, e cila përfshin zhvillimin e sistemit kombëtar për mbledhjen e vazhdueshme të të dhënave të aksidenteve rrugore.¹⁴⁵</p>	<p>Kosova duhet të themelojë Agjencinë për Siguri Rrugore, duke mundësuar zhvillimin e një sistemi kombëtar për mbledhjen e qëndrueshme të të dhënave të aksidenteve rrugore. Kjo do të ofrojë njohuri gjithëpërfshirëse për të ndihmuar në zbatimin e masave efektive për zvogëlimin e aksidenteve dhe fataliteteve. Për më tepër, nxitja e bashkëpunimit dhe shkëmbimit të njohurive mbi praktikatat e sigurisë rrugore brenda rajonit mund të kontribuojë ndjeshëm në arritjen e objektivit të Kosovës për të frenuar vdekjet e lidhura me trafikun.</p>
<p>24. Zbatoni Planin e Veprimit Rrugor.</p>	<p>Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës</p>	<p>Sistemi i Menaxhimit të Aseteve Rrugore (SMAR) është planifikuar dhe buxhetuar për herë të parë në buxhetin e shtetit të Kosovës për vitet 2022-2024.¹⁴⁶</p> <p>Kosova po përparon me finalizimin e Udhëzimit Administrativ të Direktivës së Sistemit Inteligjent të Transportit.¹⁴⁷</p> <p>Kosova ende nuk i ka zbatuar rekomandimet e përshkruara në raportin e projektit të Asistencës Teknike për Lidhshmëri në Ballkanin Perëndimor (CONNECTA) që synon rritjen e cilësisë së rrjetit rrugor.¹⁴⁸ Drafti i aktit nënligjor për përafrimin e Direktivës 2008/69/EC për menaxhimin e sigurisë së infrastrukturës rrugore dhe aktit nënligjor për inspektimet teknike periodike në rrugë, nëse nuk është finalizuar ende. Gjithashtu, duhet të krijohet një sistem/model për të rritur kapacitetin e inspektorëve dhe auditorëve të sigurisë rrugore.¹⁴⁹</p>	<p>Kosova duhet të zbatojë SMAR nga buxheti i shtetit për menaxhim më të mirë të rrugëve. Gjithashtu, ajo duhet të finalizojë Direktivën e Sistemit Inteligjent të Transportit dhe të adresojë rekomandimet në pritje të CONNECTA për përmirësimin e rrugëve.</p> <p>Së fundmi, plotësoni aktet nënligjore për menaxhimin dhe inspektimet e sigurisë rrugore dhe krijoni një sistem të fuqishëm për inspektorët dhe auditorët e sigurisë.</p>

142 Ibid, fq. 40

143 Strategjia e Transportit Multimodal të Kosovës 2030, fq. 5.

144 Policia e Kosovës, Raporti vjetor 2022, fq. 8.

145 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq.109.

146 KBR, Raporti i Zbatimit të Agjendës së Gjellbër 2022, pg. 41.

147 Ibid, fq. 41.

148 Raporti i KE-së për Kosovën 2023, fq. 110.

149 Ibid, fq. 109.

<p>25. Zhvilloni dhe zbatoni plane të qëndrueshmërisë klimatike për rrjetet e transportit të ekonomive të Ballkanit Perëndimor.</p>	<p>Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës</p>	<p>Ngjashëm me vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor, Kosova as nuk ka përgatitur dhe as nuk ka miratuar ndonjë adaptim të synuar të ndryshimeve klimatike strategjinë për sektorin e transportit. Qëndrueshmëria ndaj klimës ka qenë një fokus i projektit rajonal ClimaProof, në rezultatet e të cilit Sekretariati TCT do të përgatisë një Plan Veprimi për Qëndrueshmërinë Rrugore dhe Hekurudhore.¹⁵⁰</p> <p>Deri më tani, Kosova ka krijuar vetëm një grup pune për hartimin e Strategjisë Kombëtare për Përshtatjen e Ndryshimeve Klimatike, duke synuar përfshirjen e planeve të qëndrueshmërisë klimatike në rrjetin e transportit.¹⁵¹</p>	<p>Kosova duhet të fillojë hartimin e Strategjisë Kombëtare për Përshtatjen e Ndryshimeve Klimatike sa më shpejt të jetë e mundur.</p>
<p>26. Promovoni përgatitje dhe zbatim të Planeve të Lëvizshmërisë së Qëndrueshme Urbane për zonat urbane në Ballkanin Perëndimor.</p>	<p>Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës</p>	<p>Kosova miratoi Strategjinë për Transportin Multimodal, në mars 2023 që synon të rregullojë multimodalitetin e transportit, duke përfshirë të gjitha llojet e transportit dhe lëvizshmërinë urbane.¹⁵²</p> <p>Kryeqyteti i Prishtinës ka hartuar Planin e Mobilitetit të Qëndrueshëm Urban, por një plan i tillë mungon në komunat e tjera.¹⁵³</p>	<p>Kosova duhet të sigurojë zbatimin e shpejtë të Strategjisë për Transportin Multimodal në zonat urbane.</p>
<p>27. Përcaktoni zgjidhje të qëndrueshme të lëvizshmërisë në nivel rajonal, duke përfshirë planet për vendosjen e karburanteve alternative.</p>	<p>Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës</p>	<p>Në Kosovë, pjesa e energjisë së rinovueshme në sektorin e transportit aktualisht është afër zeros, e ngjashme me vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor pasi asnjë prej tyre nuk ka miratuar Direktivën e Infrastrukturës së Karburanteve Alternative.¹⁵⁴</p> <p>Një iniciativë shembullore në miratimin në nivel lokal të karburanteve alternative demonstron nga "Trafiku Urban", një kompani e transportit publik në kuadër të Komunës së Prishtinës. Ata kanë lidhur një Marrëveshje Kredie prej 10 milionë eurosh me Bankën Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim (BERZH) për prokurimin e 6 autobusëve elektrikë. Përveç kësaj, si pjesë e një Marrëveshjeje tjetër kredie prej 10 milionë eurosh me BERZH-in, ata po blejnë 24 autobusë efikas.¹⁵⁵</p>	<p>Kosova duhet të promovojë zgjidhje të qëndrueshme të lëvizshmërisë në rajon dhe të hartojë plane specifike për zbatimin e opsioneve alternative të karburantit. Kjo qasje do të përmirësojë praktikën e transportit miqësor me mjedisin dhe do të përafrojë strategjitë e lëvizshmërisë së Kosovës me qëllimet e qëndrueshmërisë.</p>
<p>27a. Përcaktoni një plan për vendosjen dhe ndërtimin e stacioneve të karikimit për automjetet elektrike.</p>	<p>Ministrinë e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës dhe Ministrinë e Ekonomisë</p>	<p>Kosova nuk ka përcaktuar ende një plan për vendosjen dhe ndërtimin e stacioneve të karikimit për automjetet elektrike. Automjetet elektrike furnizohen vetëm nga operatorët privatë të karburantit që ofrojnë këtë shërbim.¹⁵⁶</p> <p>Kosova nuk ka legjisllacion për automjetet elektrike, si rezultat aspekti i stacioneve të furnizimit për automjetet elektrike ende nuk është rregulluar.</p> <p>Megjithatë, brenda projektit të CONNECTA-s, një aspekt i dedikuar për Asistencën Teknike për Konektivitetin në Ballkanin Perëndimor përqendrohet në formulimin e një kuadri strategjik për vendosjen e stacioneve të karikimit elektronik në rajon. Kjo strategji synon të lehtësojë fillimin e vendosjes së stacioneve të karikimit elektronik, duke përfutur ekonomitë e përfshira.¹⁵⁷ Hartimi i kësaj strategjie përfundoi në mars 2023 dhe u nda me Kosovën dhe vendet e tjera të Ballkanit.¹⁵⁸</p>	<p>Kosova duhet të vendosë rregullore dhe një plan për ndërtimin e stacioneve të karikimit të automjeteve elektrike, pasi mungesa aktuale e legjisllacionit dhe infrastrukturës pengon ofrimin e objekteve të tilla, aktualisht të menaxhuara vetëm nga operatorët privatë të karburantit.</p>

150 KBR, Raporti i Zbatimit të Agjendës së Gjelbër 2022, pg. 42.

151 Intervistë e IDK-së me përfaqësuesin e Ministrisë së Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës, 24 nëntor 2023, Prishtinë.

152 Strategjia e Transportit Multimodal të Kosovës 2030, fq. 21.

153 Plani i Mobilitetit të Komunës së Prishtinës, në https://prishtinaonline.com/uploads/sump_pristina_final_report_alb.pdf

154 KBR, Raporti i Zbatimit të Agjendës së Gjelbër 2022, pg.

155 Platforma Energjetike e Kosovës, faqja zyrtare në, <https://kosovo.energy/trafikut-urban-ne-prishtine-se-shpejti-do-te-kete-dhe-autobus-elektrik/>

156 Intervistë e IDK-së me përfaqësuesin e Ministrisë së Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës, 24 nëntor 2023, Prishtinë.

157 CONNECTA, Asistenca Teknike për vendosjen e lëvizshmërisë inteligjente dhe të qëndrueshme në Ballkanin Perëndimor, fq. 8.

158 Raporti i Zbatimit të Planit të Veprimit KBR 2022, fq.42

<p>28. Rritni bashkëpunimin rajonal në fushën e zhvillimit të infrastrukturës së karburanteve alternative.</p>	<p>Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës</p>	<p>Progresi i përgjithshëm në bashkëpunimin rajonal në fushën e zhvillimit të infrastrukturës së karburanteve alternative ka qenë i kufizuar.</p> <p>Vlerësimi i përgjithshëm i përmirësimit në fushën e qëndrueshmërisë klimatike dhe karburanteve alternative e vlerëson Kosovën me 8% në vitin 2020 dhe 2021 dhe 0% 2021 dhe 2022.</p>	<p>Kosova duhet të rrisë përpjekjet për bashkëpunim rajonal në zhvillimin e infrastrukturës së karburanteve alternative. Duke pasur parasysh normat e ulëta të përmirësimit të qëndrueshmërisë klimatike dhe lëndëve djegëse alternative në Kosovë, përqendrohuni në iniciativat bashkëpunuese me rajonet fqinje për të forcuar progresin në këto fusha.</p>
---	---	---	--